

STAD BRUGGE

**18de-eeuwse architectuur
in de binnenstad**

**een initiatief van de Stuurgroep
Open Monumentendag**

Prijs : 20 fr

Inleiding

Voor de derde Open Monumentendag opteert het Brugse stadsbestuur er opnieuw voor om een minder gekend aspect van het cultuurpatrimonium aan het publiek voor te stellen : *de 18de-eeuwse architectuur en interieurkunst in de binnenstad*.

Algemeen kan men stellen dat in de 18de eeuw de tot dan steeds gevolgde *hofsmaak* vervangen wordt door stijlen die meer kenmerken vertonen van de *burgerlijke kunstsmaak*. De „bourgeoisie“ wordt de draagster van de smaak, want in de 18de eeuw komt ze economisch, sociaal en politiek aan de macht. Deze sociale emancipatie vindt haar oorsprong bij de filosofen. De culturele nivellering tussen adel en hoge burgerij wordt in die periode een feit. Die twee bevolkingsklassen smelten samen tot één cultuur-dragende groep, waarbij de adel tegelijkertijd geeft en neemt. De adel blijft tot het einde van de eeuw hardnekkig vasthouden aan zijn privileges, terwijl de burgerij erin slaagt materiële goederen te verzamelen en dezelfde politieke rechten wil bekomen.

Handel en industrie komen in handen van de burgerij die blijk geeft van een enorm economisch doorzicht. Enkel sleutelposities aan het hof, in de kerk en in het leger blijven in handen van de aristocratie. De bourgeoisie maakt zich meester van de cultuur (zij schrijft boeken en leest ze, ze schildert schilderijen en koopt ze...). Denken we maar aan Rousseau en Voltaire, beiden afkomstig uit burgerlijke milieus. De kunst wordt in het algemeen veel menselijker en toegankelijker. Ze is niet langer uitsluitend bestemd voor de halfgoden en is niet langer de uitdrukking van grootsheid en macht.

De bouwbedrijvigheid die voordien voornamelijk door de vorsten en de staat werd tentoon gespreid, wordt vervangen door deze van de privé-personen, die in plaats van kastelen en paleizen nu hotels, herenhuizen en tuinhuisen bouwen.

In plaats van overladen representatieruimten gaat de voorkeur naar sierlijke en intieme salons en boudoirs, aangekleed in een coloriet passend bij deze nieuwe intimiteit : pasteltinten met grijs, resedagroen en roze, opgehoogd met zilver en goud.

Het meubilair wordt sierlijker en praktischer. Als nieuwe meubels verschijnen de commode en de tafel. Daarnaast beantwoordt de zetel aan de zucht naar comfort en intimiteit. Zware eik wordt vervangen door lichtere houtsoorten, zodat het meubel gemakkelijker hanteerbaar is.

Meubels, wanden en schouwen vormen een totaaldecor waar het goed toeven is. De architect levert meestal zelf de ontwerpen voor de wandversiering en schrijnwerkers

zorgen voor het aangepaste meubilair met versierings-motieven die zowel op schouwboezem als op lambrizing of lijstwerk terug zijn te vinden.

Ook in de 18de eeuw zijn de Zuidelijke Nederlanden, zoals steeds in de geschiedenis, een gegeerd veroveringsgebied voor de Europese grootmachten. Met de Vrede van Utrecht in 1713 komt het gebied in handen van de Oostenrijkers die erin slagen een periode van politieke rust en economisch herstel te bewerkstelligen.

Vergeten we de oprichting van de Oostendse Compagnie in 1722 niet, waardoor verbruiks- en luxegoederen uit het Oosten werden aangevoerd.

Na Karel VI komt zijn dochter Maria Theresia aan de macht (1748) en van dan af komen handel en nijverheid in een stroomversnelling terecht. Nieuwe handelsondernemingen komen tot stand en handelaars en fabrikanten genieten van niet te onderschatten overheidssteun. De Oostenrijkers slagen erin – ondanks protest – de ambachtelijke reglementeringen te doorbreken en een internationale handel te activeren.

Zowel in Brugge als in Gent wordt een Coupure gegraven en het kanaal uitgediept, zodat beide steden gemakkelijker met elkaar in verbinding komen. Door de aansluiting met de Oostendse Vaart ligt de weg naar de zee open. Daarnaast zorgt het Oostenrijkse Bewind voor nieuwe en snelle wegen. Steenwegen worden aangelegd tussen de verschillende handelssteden en het postvervoer wordt verbeterd. Tussen 1715 en 1795 is het geplaveide wegennet in de Zuidelijke Nederlanden van 60 kilometer naar 2850 kilometer uitgebreid.

DE 18DE EEUW IN BRUGGE

De verruiming van de kennis van de geschiedenis en de cultuur van de 18de eeuw in Brugge is van vrij recente datum. Baanbrekend werk is o.m. verricht door de historicus Prof. Yvan Van den Berghe.

Brugge is in die periode een welvarende stad en de bevolking kent een vrij hoge levensstandaard. Op politiek gebied krijgt ze weliswaar een ondergeschikte rol toebedeeld en dit blijkt ook duidelijk uit de gebouwen, die een particularistisch karakter vertonen.

Vanaf het begin van de eeuw behoren de Westvlamingen tot de rijkste bevolkingsgroep van West-Europa en dit in hoofdzaak door de sterk ontwikkelde landbouw. De landbouwers ontpoppen zich daarnaast eveneens als bedreven wevers en spinners. Brugge – en speciaal het volledige Brugse Vrije – zorgde voor een niet te verwaarlozen bijdrage in de economische ontplooiing.

De industriële bedrijvigheid in Brugge mag niet verwaarloosd worden. De studie van historicus Philippe Moreaux (*La statistique industrielle dans les Pays-Bas autrichiens à l'époque de Marie-Thérèse. Documents et cartes*, Brussel,

1974), geeft ons een beeld van de Brugse bedrijven, in de tweede helft van de eeuw. We vermelden hier een belangrijke fusteinfabriek (2100 arbeiders), de ceramiekfabriek van Hendrik Pulinx (36 arbeiders) de stoffenfabriek van de Larsille (146 arbeiders), de tabaksfabriek van de Weduwe van Outryve (50 arbeiders), de suikerraffinaderij van A. Goddyn (13 arbeiders), de lederfabriek van P. van Cuyt (6 arbeiders), een saaifabriek (616 arbeiders), een zeilfabriek (60 arbeiders), een koordenfabriek (20 arbeiders), een linnenfabriek (120 arbeiders), een glasblazerij (40 arbeiders), een lakmoesfabriek (6 arbeiders), een zouttraffinaderij (aantal werknemers niet gekend), een wasfabriek (6 arbeiders), een zeepfabriek...

De 18de-eeuwse Bruggeling is leergierig. Bewaard gebleven boedellijsten en veilingcatalogen tonen aan dat adel en burgerij veel lezen. De geregistreerde bibliotheken zijn aanzienlijk. In de Brugse binnenstad zijn tevens elf boekhandelaars gevestigd (meer dan het huidige aantal). Hun publiciteitslijsten tonen aan dat de lezer vooral interesse heeft voor de filosofische literatuur. De meest gelezen auteurs zijn Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Raynal, Hume en Swift. In het laatste kwart van de eeuw worden ook verscheidene leesclubs opgericht, waarvan de „Société Littéraire“ (1786) ongetwijfeld de bekendste is. Uit dit gezelschap ontstaat in 1792 de Jacobijnse club, die de annexatie met Frankrijk toejuicht.

Uit dezelfde boedellijsten kan ook de belangstelling voor de natuurwetenschappen worden afgeleid. Verscheidene Bruggelingen richten in hun woningen kleine laboratoria in, waar met electriciteit en lichtgas wordt geëxperimenteerd. Uiteraard beperken deze interesses zich tot de goeie inwoners. Er was een duidelijke aftekening van de sociale standen.

Het 18de-eeuwse Brugge telt ca. 30.000 inwoners. De hoge geestelijkheid, de adel, de kooplieden en de ambachtslieden genieten van de welvaartssituatie en steunen ook de ideeën van de Verlichting in de periode van Jozef II. Ongeveer 400 geestelijken zijn geregistreerd in de tweede helft van de eeuw. De hoge geestelijkheid imiteert zonder moeite het elegante societyleven van de rijke bevolkingsklasse en houdt zich eveneens bezig met het verzamelen van materiële rijkdommen. Ook zij zijn geïnteresseerd in de filosofische literatuur. De bisschoppen in de 18de eeuw – vooral Hendrik van Susteren en Felix Brenart – kennen eveneens de filosofen maar evalueren ze als gevaarlijk voor de gelovigen.

De lagere geestelijkheid daarentegen kent veel financiële moeilijkheden en is te weinig talrijk om haar taak behoorlijk te vervullen. Haar interesses zijn veel beperkter. In het algemeen wordt er veel kritiek geuit op de levenswandel van de geestelijkheid. Een bepaalde groep geestelijken is het met die kritiek eens en ziet de door Jozef II aangekondigde hervormingen in de kerk als noodzakelijk

(zoals abt Robert van Severen van de Duinenabdij, publicist Jan van Hese en pater Auxilius Vervisch).

De ongeveer duizend *edellieden* die in Brugge wonen kunnen het best als ambtsadel worden omschreven. Uit die klasse komen alle politici die door het keizerlijk hof bijna „erfelijk” worden aangesteld. De adel steunt de rationele politiek van de Oostenrijkers.

Ook de sterker wordende klasse van *kooplieden* schaaft zich achter het Oostenrijks Bewind, dat de handel immers enorme impulsen geeft.

De *ambachtslieden* vormen veruit de grootste bevolkingsgroep. Ook zij genieten mee van de toename van de algemene welvaart. Toch houdt de politiek – vooral van Jozef II – voor hen een groot gevaar in. De vorst is voorstander van het volledig doorbreken van de sterke ambachtsmonopolies. Anderzijds is het precies Jozef II die voorstander is van de idee dat het stadsbestuur in handen van het „volk” moet worden gelegd om als dusdanig de macht van de adel te ondergraven.

De *lagere bevolkingsklasse* tenslotte stelt het relatief goed. Uiteraard is ook een groep zeer arm. Er zijn 300 tot 500 bedelaars. In 1776 wordt de bedelarij officieel afgeschaft. Twee hongeropstootjes – in 1771 en 1787 – laten de rijke bevolkingsklassen niet onberoerd. Ze zijn het gevolg van de opnieuw groter wordende kloof tussen arm en rijk. Het Oostenrijkse Bewind pakt het armoedeprobleem resoluut aan. Alle werklozen of leeglopers worden opgesloten en gedwongen te werken in de zgn. rasphuizen. Deze nieuwe instellingen staan in het buitenland bekend als model voor de bestrijding van misdaad, bedelarij en landloperij.

De belangrijkste protesten tegen het Ancien Régime komen vanuit de volksmassa, die daarom in eerste instantie keizer Jozef II steunt, ook na de hervormingsbeslissing van 1 januari 1787, die sterk filosofisch was geïnspireerd en de machtsbelangen van zowel kerk, adel als ambachten, ondermijnt. Het verzet overall in het land resulteert in oktober 1789 in de Brabantse Omwenteling en de oprichting van de Republiek der Verenigde Nederlandse Staten (januari 1790). Nadien volgt kort een Eerste Oostenrijkse Restauratie met keizer Leopold II die alle vroegere privileges terug toekent en zo de hoop van de hervormingsgezinden teniet doet. Ondertussen is de Franse Revolutie uitgebroken met de gekende gevolgen.

In Brugge zijn de ontgoochelde hervormingsgezinden terug te vinden in de Jacobijnse Club, die reeds vóór de inval van de Fransen 200 leden telt. Die Jacobijnse Club juicht de annexatie bij Frankrijk toe. Dit „Genootschap der Vrienden van Eendragt, Vryheid en Gelijkheid” telt onder haar leden enkel gegoede Bruggelingen, die onder invloed van de filosofen het lot van de arbeiders ter harte nemen. Zowel kooplieden, jonge intellectuelen, adellijke renteniers en enkele ambachtslieden maken er deel van uit. Leider

van het genootschap is de illustere Jean Antoine Ghislain van Zuylen de Nyevelt de Gaesbeke, beter bekend onder de naam „Citoyen de Gaesbeke”. Hij ijvert voor de afschaffing van alle voorrechten van het Ancien Régime. Hij is voorstander van een vermindering van verbruiksbelastingen, de afschaffing van titels, de organisatie van gratis onderwijs, het instellen van sociale maatregelen, en is gekant tegen de macht van de kerk.

De ideeën van de Verlichting vinden dus ook in Brugge een gepaste voedingsbodem en lijken het begin van een nieuwe sociale era aan te kondigen.

De verschrikkingen van de Franse Revolutie doen de sympatisanten van de filosofen echter van koers wijzigen en ook in de 19de eeuw worden de beloften niet ingelost.

De 18de eeuw en vooral de periode van de Verlichting is zeer belangrijk geweest voor de definitieve emancipatie van de middenklasse en dit door hun grote financiële welstand. Van dan af moest met hen rekening worden gehouden.

DE ARCHITECTUUR

De opleiding aan de Brugse Academie, opgericht in 1717, staat in de 18de eeuw op een zeer hoog peil, zowel op het gebied van de schilderkunst als de bouwkunst. Voorheen was de opleiding van „kunstenars” een zaak van de ambachten. De oprichting van de Brugse Academie situeert zich vroeg in vergelijking met andere steden in de Zuidelijke Nederlanden, na Antwerpen en Brussel (1712), maar vóór Gent (1751), Kortrijk (1760), Mechelen (1771), Oudenaarde (1773), Leper (1778), Doornik (1757), Luik (1775) en Bergen (1781).

Na Jozef vanden Kerckhove en Van Schalck wordt Mathias de Visch directeur van de „Academie van teeken-, schilder- en bouwkunsten” (1738). Na een opleiding van Vanden Kerckhove had Mathias de Visch zijn kennis verruimd in Parijs en Venetië. Onder hem bereikt de Academie een zeer hoog niveau, dat werd aangehouden onder zijn opvolgers Jan Garemyn (1765) en Paulus de Cock (1775). Paulus de Cock is wellicht de eerste directeur die met de bouwkunst zeer goed vertrouwd was, want bij zijn benoeming was hij reeds gedurende twintig jaar leraar bouwkunst. Hij blijft directeur tot aan zijn overlijden in 1801. De Brugse Academie bezit tot op vandaag een collectie 18de-eeuwse architectuurtekeningen van eigen leerlingen. Die omgekende verzameling is van een uitzonderlijke kwaliteit. Ze getuigt van het hoge niveau van de opleiding en toont aan dat de in de 18de eeuw verspreide architectuurboeken van J.F. Neufforge (*Recueil élémentaire d'architecture*, Paris, 1757-1768) en J.F. Blondel (*De la Distribution des Maisons de Plaisance et de la Décoration des Edifices en Général*, Paris, 1737) beiden verboden aan de Parijse academie, ook bij ons gekend waren en als inspiratiebron werden gebruikt.

Ontwerpen voor imposante (maar nooit gerealiseerde) gebouwen zijn o.m. bewaard van Emmanuel Van Speybrouck en Eugenius Goddyn, van wie op deze Open Monumentendag enkele realisaties in de kijker worden gesteld.

De 18de eeuw is voor de architectuurwetenschap van uitzonderlijk belang. Het natekenen van antieke monumenten is een ware rage en de modelboeken kennen een ruime verspreiding, evenals de tekeningen gemaakt door J.F. Wynckelman na de ontdekking van Pompeji en Herculaneum. Vanaf de tweede helft van de eeuw komt de klassieke stijl dan ook enorm in zwang. In de Zuidelijke Nederlanden is L.B. Dewez de belangrijkste vertegenwoordiger van het classicisme. In 1757 vergezelde hij de Engelsman Robert Adam naar Italië om er Palladio's villa's en paleizen ter plaatse te bestuderen. Dewez bouwde o.m. het kasteel van Seneffe en de kerk van Harelbeke. De kerk van de Duinenabdij in Brugge van Emmanuel van Speybrouck is daar duidelijk op geïnspireerd en door beïnvloed (zie nr. 12).

In tegenstelling tot Gent zijn in Brugge geen groot aantal rijke en pralerige 18de-eeuwse panden gebouwd. Hun volksaard getrouw hebben de Bruggelingen eerder discreet hun rijkdom tentoon gespreid. De kwantiteit en de kwaliteit van de bewaard gebleven realisaties zijn echter niet gering. Zeker 15% van het totale architectuurpatrimonium van vóór 1860 dateert uit de 18de eeuw.

Vanaf het midden van de eeuw worden belangrijke herenhuizen opgericht. We vermelden hier het huis van Albert Claesman, burgemeester van het Brugse Vrije, Sint-Jakobsstraat 23 (zie nr. 13); het huis van Dominique Coppens, eveneens burgemeester van het Brugse Vrije, Sint-Jakobsstraat 64; het huis van Hamme op het Sint-Maartensplein (zie nr. 14) en het huis d'Hanins de Moerkerke aan de Coupure (zie nr. 18).

Enkele belangrijke ontwerpen in classicistische stijl worden opgemaakt voor de gevels op de Burg op de plaats van het vroegere Steen (niet gerealiseerd), en op de Markt op de plaats van de afgebroken Waterhalle (1787, H. Dumortier en P. Brulois).

Ook de ambachten bouwen nog imposante huizen zoals Steenstraat 40 (1764), ambachtshuis van de timmerlieden en de schrijnwerkers, en Vlamingstraat 19 (1768), ambachtshuis van de kuipers. Kort voor het afschaffen van de ambachten wordt nog in 1779 een ambachtskamer voor de kleermakers ingericht (zie nr. 16).

Op gebied van de kerkelijke architectuur zijn zowel de kerk van het Engels Klooster (1739-1742) als die van de voormalige Duinenabdij (1775-1788) ware pronkstukken. Ook de kartuizers passen hun klooster in de Langestraat aan de heersende mode aan. Het poortgebouw en het voor-kwartier (1765-1770), alsook de kerk (1771-1777), worden opgericht in een classicistische stijl.

Daarnaast worden tal van meer bescheiden woonhuizen met rijke gevels opgetrokken, verspreid over de hele stad. Baksteen blijft het meest courante en goedkoopste bouw-materiaal. Naar de mode van de tijd worden de bakstenen straatgevels bepleisterd en beschilderd in lichte kleurtinten. Bij eenvoudige uitvoeringen beperkt men zich tot het schilderen van het baksteenmetselwerk. Een gegeerd en duurzaam bouw materiaal is de blauwe hardsteen afkomstig uit de groeven van Feluy en Arquennes bij Nijvel. Doordat dit bouw materiaal van ver moest worden aangevoerd is het vrij duur en blijft het vaak beperkt tot fraaie deuromlijstingen en enkele bordessen. Maar ook volledige gevels zijn in arduin opgetrokken. Er zijn nog acht arduinen huisgevels bewaard. De gevel van de abdijkerk van ter Duinen aan de Potterierei (zie nr. 12) is het meest monumentale voorbeeld. De leveranciers van arduin zijn soms gekend door aanwezigende steenhoudersmerken : een aspect waarop we de aandacht zullen vestigen bij diverse opengestelde gebouwen.

Enkele godshuizen komen in de 18de eeuw tot stand zoals het godshuis van de kleermakers in de Oude Gentweg (1756), het godshuis van de bakkers (1774) in de Zwarte Leertouwersstraat (zie nr. 20) en het godshuis de Vos (1713) in de Noordstraat (zie nr. 9).

Ook de tuinkunst is geliefd. Verschillende edellieden zijn lid van de Confrerie van de H. Dorothea, een vereniging van „bloemlievende geesten“. Ook in de binnenstad worden formele lusttuinen aangelegd en orangerieën en tuinpaviljoenen gebouwd. Het tuinpaviljoen aan de Dijver (zie nr. 11), het tuinhuisje in de Kastanjeboomstraat (zie nr. 7) en dat in de Sterstraat (zie nr. 17) zijn in het programma van deze Open Monumentendag opgenomen.

DE INTERIEURKUNST

In de 18de-eeuwse architectuurstijl wordt de rol van het interieur ook primordiaal. De architectuur en de binnen-decoratie zijn zeer nauw met elkaar verbonden, zodat men van een totaalarchitectuur kan spreken. De 18de-eeuwse bouwage is zonder twijfel gepaard gegaan met een bloeiperiode van de kunstambachten. In de nieuw gebouwde huizen worden rijk gedecoreerde salons ingericht met marmeren schouwen en stijlvol lijstwerk. Ook in veel bestaande panden worden de interieurs aan de nieuwe smaak aangepast.

In Brugge zijn voldoende goede ambachtshuizen aanwezig. Van enkele realisaties zijn de namen bekend. Een paar uitschieters zijn zeker vermeldenswaard : met name Hendrik Pulinx, architect-ceramist-beeldhouwer die enkele prachtige trappen maakt en ook zorgt voor de meest originele schouwen; Jan Garemyn, Jan Beerblock, Paulus de Cock en Pieter Ledoux die verschillende salonbeschilderingen realiseren; Jan van Sassenbrouck die veelal het lijstwerk in de monumentale panden voor zijn rekening

neemt. Brugse orgelbouwers (de familie Berger), Brugse zilversmeden (Jacob de Smit, Karel Benninck, Johannes de Pape) en meubelmakers overstijgen vaak het lokale niveau.

Beenhouwersstraat 24, huis van Severen

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u.

In 1762 kocht de veekoopman Joseph van Severen het huis „den velten Osse” van jonkheer Louis Ferdinande de Hauport, heer van Maffles. Hij vergrootte in 1776 zijn eigendom door inlijving van het Smoutstraatje, palend aan het Sint-Elisabethklooster van de Grauwe Zusters, op voorwaarde dat hij blijvend een doorgang moest voorzien voor het klooster. De zusters kregen een sleutel van de poorten aan de Oude Zak en aan de Beenhouwersstraat.

Vermoedelijk werd het huis aan de Beenhouwersstraat op initiatief van Joseph van Severen gebouwd kort na 1762. Het is een dubbelhuis, dit is een woonhuis met centrale gang waarop de salons en de kamers uitgeven, en met ramen aan weerszijden van de voordeur. De symmetrisch opgebouwde voorgevel in beschilderd baksteenmetselwerk telt vijf traveeën. De buitenarchitectuur is sober opgevat. Alleen de arduinen deuromlijsting in rococostijl kondigt reeds de rijkdom aan van de interieurs. Deze geprofileerde segmentbogige omlijsting is versierd met een gebeeldhouwde sluitsteen en bovenaan afgewerkt met een kroonlijst. Bemerk op deze omlijsting het steenhouwersmerk NPN van Nicolas Paternotte, een steenhouwer en steenleverancier uit Arquennes bij Nijvel, die in het derde kwart van de 18de eeuw meerdere dergelijke deuromlijstingen te Brugge leverde (bvb. van de huizen Langerei 1 en Sint-Jakobsstraat 41).

De schuilramen met opschuivend benedenraam over de volledige vensterbreedte en met negen ruiten per raamgedeelte, zijn gemaakt naar 18de-eeuws model, maar dateren uit 1928.

Eenvoudig lijstwerk en een geprofileerde kroonlijst geven aan de gevel een horizontaal accent. Het mansardedak, met leien dekking, is gewijzigd in het begin van deze eeuw.

In de centrale gang letten we vooral op de eikehouten trap in rococostijl. De plaats van de bordestrap, haaks op de middengang, en met een hoog venster in de zijgevel dat de trapruimte verlicht, is een in de 18de eeuw graag toegepaste oplossing. Beide aanzetten van de eerste steek zijn gebeeldhouwd met zware voluten en rocaillemotieven. De eerste steek, gevat tussen binnenmuren, heeft aan de linkerzijde – direct in het oog springend vanuit de inkomhal – een opengewerkte leuningwand met balusters. De andere leuningwand is gesloten en ingedeeld in panelen.

Het glasraam in de zijgevel stelt Jan Breydel en Pieter de Coninck voor. Het werd hier op het einde van de vorige

eeuw aangebracht op initiatief van de toenmalige bewoner Louis Gilliodts-van Severen, die langs moederszijde een afstammeling was van Jan Breydel en daar prat op ging.

We bezoeken twee salons aan de linkerkant van de middengang. In het salon aan de straatzijde wordt onze aandacht onmiddellijk getrokken door de schouw, in het midden van de wand tegenover de toegangsdeur. De witgeaderde grijsmarmeren schouwmantel heeft twee licht gebogen zijwangen en een dekstuk met een centraal schelpmotief. De haardopening volgt zodoende een sierlijke, symmetrische curve.

De gebogen achterwand van de vuurplaats is gemetseld met kleine grijze baksteentjes, zgn. „Boomse klompjes“. Op de schouwmantel was in de regel een grote spiegel geplaatst, die nog benadrukt werd door het sierlijke stuc-lijstwerk op de boezem. Let ook op de elegante overgang van de schouwboezem naar het plafondlijstwerk. Het schilderwerk is naar de 18de-eeuwse smaak her-nomen.

In het tweede salon is nog een merkwaardige wand-bespanning bewaard. De olieverfschilderingen op doek vertonen florale motieven met maskers en muziekinstru-menten. Boven de schouwmantel in gesneden mahonie-hout zien we mooi verzorgd stucwerk, eveneens in rococostijl.

Na het overlijden van Joseph van Severen hertrouwde zijn vrouw Xaveria van Damme met de rechtsgeleerde Jean Vermeire, die als rechter en politicus een niet onbelang-rijke rol speelde. Twee zonen, Charles van Severen uit het eerste huwelijk en Eugenius Vermeire uit het tweede huwelijk, studeerden eveneens rechten. Charles van Severen was provincieraadslid en later voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg. Als vrijgezellen bleven de halfbroers Charles van Severen (†1861) en Eugenius Vermeire (†1870) in dit herenhuis wonen. Vanaf 1885 werd het huis betrokken door de gefortuneerde grootgrond-bezitter Louis Gilliodts-van Severen, weduwnaar van Eugenie van Severen, een kleindochter van de bouwheer Joseph van Severen. Louis Gilliodts huwde in 1858 met Eugenie van Severen, die reeds het volgende jaar overleed na de geboorte van hun dochter Marie. Het is Marie Gilliodts die in 1885 dit huis en het volledige nalatenschap van de familie van Severen erfde. Louis Gilliodts-van Severen was van 1868 tot aan zijn overlijden in 1915 stadsarchivaris van Brugge en heeft een zeer actieve rol gespeeld voor de studie en de kennis van de geschiedenis van deze stad.

Vanaf 1928 woonde hier Professor J. Sebrechts (1885-1948), bekend chirurg in het Sint-Janshospitaal en professor aan de Leuvense universiteit.

Het huis met de botanisch zeer waardevolle tuin is sinds 1980 eigendom van de stad. De tuin is als publiek park ingericht. De toegangspoort tot het Sebrechtspark aan de

kant van de Beenhouwersstraat is afgesloten met een smeedijzeren hek, in 1871 vervaardigd door E. de Voocht en afkomstig van het Hotel d'Hanins de Moerkerke (zie nr. 18).

2

Burg 11, voormalig Landhuis van het Brugse Vrije

Openingsuren (bureel Dienst Toerisme) van 9.45u tot 18u; eveneens het CENTRALE INFORMATIEPUNT.

Tussen 1722-1728 werd naar het ontwerp van de Amsterdammer Jan Verkruijs (of van der Cruycken) een nieuw Landhuis van het Brugse Vrije opgetrokken op de plaats van een laatgotisch gebouw.

J. Verkruijs was hofarchitect van Keizer Karel VI van Oostenrijk.

De rekeningen voor de bouw bleven niet bewaard, wel het ontwerp van de gevels en de grondplannen (Rijksarchief Brugge). J. Verkruijs werd op 31 oktober 1674 in Amsterdam gedoopt (RK) en was de zoon van Cornelis Dirk Verkruijs en Liesbeth Adriaens. Verder zijn ons tot nu toe geen realisaties van Verkruijs bekend.

De volledig in kalkzandsteen opgetrokken gevels illustreren de invloed van het classicisme in de Nederlanden. De centrale ingangspartij verdeelt de gevel op de Burg symmetrisch in telkens zes travéeën. Een rondbogige koetspoort, geflankeerd door gekoppelde zuilen op een hoog voetstuk, een balkon met balusters en een verhoogd middengedeelte afgedekt met een fronton vestigen de aandacht op de ingang. De gevel is horizontaal geleed door een geprofileerde waterlijst boven de beneden-vensters en de versierde kroonlijst op dakhoogte. De gevel is bovendien vrij vlak gehouden en wordt door de eenvoudige omlijsting rond de rechthoekige vensters op een zeer lichte wijze onderbroken.

Het leidendak wordt doorbroken door vier ronde dakvensters (de zgn. oeil-de boeufs) en was vroeger bekroond met vier rechthoekige en met lijstwerk versierde schoorstenen. De sloping van deze schouwen in de jaren zestig heeft het architectuurbeeld verarmd.

In het fronton boven de ingang is het wapenschild aan-gebracht van het Brugse Vrije, dit was het administratieve, gerechtelijke en fiscale district rond Brugge. De twee beelden op balkonhoogte stellen Themis en Veritas voor en symboliseren de Gerechtigheid (in 1911 gehouwen door K. Lateur).

De vier gevels op de binnenplaats zijn in dezelfde klassieke

stijl opgevat. De horizontaliteit wordt onderbroken door de verschillende ingangspartijen. Vooral de driedelig open-gewerkte en overwelfde portiek met de gekoppelde zuilen in de noordgevel is merkwaardig. Daarboven steekt een hoog en breed segmentboogvenster met een voluten-omlijsting (ornament dat ook bij de gewone huisgevels in die periode werd toegepast). De oostgevel wordt met een driezijdig, opengewerkt fronten bekroond, versierd met een halfrelief dat de Gerechtigheid voorstelt.

Sinds enkele jaren zijn in de gebouwen van het vroegere justitiepaleis, de kantoren van de stadsdiensten gevestigd o.m. ook de Dienst voor Toerisme die op de derde Open Monumentendag opnieuw als centraal informatiepunt fungeert. De ingang bevindt zich in de zuidgevel.

We willen toch de aandacht vestigen op de inkomhal en de voormalige „ledenkamer“, nu Dienst voor Toerisme. De muren van dit ontvangstlokaal zijn bekleed met goud-leder, beschilderd met planten, bloemen en fruitkorven, gevat in een eikehouten lambrizing. Boven de deuren zien we grisailleschilderingen die betrekking hebben op de Gerechtigheid.

Een restauratiedossier voor de gevels en bedakingen van het Administratief Centrum Brugse Vrije is in voorbereiding. Men overweegt om opnieuw de kalkzandstenen gevels te beschilderen zoals oorspronkelijk het geval was. De beschildering is pas in 1911 weggenomen. Er wordt geopteerd voor de kleurschakeringen ivoor en blauw en dit volgens iconografische bronnen. Zodoende zouden deze gevels hun oorspronkelijke uitzicht en kleurafwerking terugkrijgen en zou meteen de toenemende verwerking van de natuursteen, ten gevolge van de luchtbezuiniging en de zure regen, worden afgeremd.

Beschermd als monument bij K.B. van 25 maart 1938.

3

Carmersstraat 83, kerk van het Engels Klooster

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u.

De bezoeker kan de kerk bereiken via de ingang van het gastenverblijf Carmersstraat 83.

Het Engels Klooster heeft een boeiende geschiedenis. Er is nog geen diepgaand studiewerk over de geschiedenis en de architectuur van dit complex opgesteld. Nochtans maakt deze Engelse kloostergemeenschap onverbreekelijk deel uit van Brugge en is het architecturaal patrimonium

rijk en gevarieerd. We willen ook benadrukken dat de kloostergemeenschap haar eigendom met de grootste zorg heeft bewaard.

Vanaf het einde van de 16de eeuw zochten verschillende Engelse katholieke gemeenschappen hun toevlucht op het vasteland om het opkomende protestantisme en de daarmee gepaard gaande represailles op de katholieken te ontvluchten.

In 1629 kwamen vijf zusters van de Congregatie van Windesheim, kanunnikessen van de H.-Augustinus, zich te Brugge vestigen na eerst een tijd in Leuven te hebben verbleven. Het vroegere passantenliedenhuis Nazareth in de Carmersstraat, reeds voordien door Maria Lovell (familielid van Thomas More) aangekocht, werd als klooster ingericht.

Reeds op 20 september 1629 was het klooster officieel kanoniek opgericht, onder de jurisprudentie van het Brugse bisdom. Een voorlopige kapel werd in het bestaande huis ingericht. Onder het prioraat van Augustina Bedingfield (1640-1662) kwamen de kerk en de kloostergebouwen tot stand. Dit zou gebeurd zijn naar het ontwerp van de Bruggeeling Joris Aerts.

Onder het prioraat van Lucy Herbert (1709-1744) kende het klooster een grote uitbreiding. Men bouwde een tweede pand, een calefactorium, een noviciaat en een bibliotheek. De eerste kerk, gekend door iconografische documenten, werd afgebroken en vervangen door een nieuwe monumentale kerk.

Tijdens de Franse Revolutie vluchtten alle zusters, op uitzondering van zuster Darell, die erin slaagde het in beslag genomen klooster terug te kopen. Vanaf 1802 kon de congregatie opnieuw normaal functioneren.

De kerk is gebouwd in een classicistische stijl tussen 1736 en 1739 naar het ontwerp en onder de leiding van de veelzijdige Brugse kunstenaar *Hendrik Pulinx* (1698-1781).

Deze laat-barokke of vroeg-classicistische koepelkerk is een unieke realisatie in Brugge.

Het is een eenbeukige kerk met een oost-westoriëntatie langs de Carmersstraat. Het buitenparament is volledig in witte natuursteen. In de bewaarde rekeningen is deze bouwsteen omschreven als „risselsteen“. Dit is wellicht een Lediaanse kalkzandsteen uit Noordfranse steengroeven. De voorgevel, waarvan de toegang reeds in 1802 werd gedicht, is geaccentueerd door pilasters met Corinthische kapitelen die een segmentboogfronton dragen. Wie nauwlettend toeziet kan op de arduinen poortomlijsting een (nog niet geïdentificeerd) steenhouwersmerk bespeuren. De koepel is aan de vier zijden doorbroken door grote omlijste ovale vensters, waartussen telkens twee pilasters de kroonlijst dragen. Het dak is met leien gedekt. Links van de vroegere toegang ziet men het zusterkoor. Het muurvlak wordt doorbroken door segmentboogvensters.

De kerk kan worden bezocht via het gastenverblijf. Voor we het bedehuis binnengaan komen we in een zeer fraai trappenhuis. De eiken balustertrap, die naar het zusterkoor leidt, heeft een volutevormige aanzet en een geprofileerd gebogen kuipstuk. De wanden van het trappenhuis zijn op de verdieping met pilasters ingedeeld. Een zeer fijn rozet in stucwerk versiert het plafond.

Het interieur van de kerk is verblindend rijk door de decoratie en de gebruikte materialen. De lage bidruimte onder het zusterkoor is van de centrale koepelruimte afgesloten door een sierlijk smeedijzeren hek. In deze bidruimte bevindt zich het merkwaardige portret van Thomas More, dat via zuster Augustina More in het bezit kwam van de zustergemeenschap. Dit portret zou van de school zijn van Hans Holbein de Jonge.

De hoge koepel rust op pendentieven, waartussen de geprofileerde rondbogen aanzetten op een mooi uitgewerkte kroonlijst, op de vier hoeken gedragen door gecanneleerde zuilen met Corinthische kapitelen. Het monumentale altaar zou in Italië aangekocht zijn door Lady Nihtsdale, zuster van de priorin Herbert. Het is gemaakt uit 23 verschillende soorten marmer. De voorpanelen van de altaartafel zijn in albast gehouwen en de kolommen die het baldakijn dragen zijn uit agaatsteen. Verschillende grafstenen afkomstig uit de eerste 17de-eeuwse kerk zijn rond het altaar opnieuw in de vloer ingelegd.

Het 17de-eeuwse marmeren Mariabeeld is het werk van de Luikse beeldhouwer Jan Delcour (1627-1707). De talrijke muurschilderingen zijn in 1870 aangebracht door Emile Hirsch. In het koepelgewelf wordt de H.-Augustinus afgebeeld die opgenomen wordt in de hemelse glorie. In de absis worden de goddelijke deugden Geloof, Hoop en Liefde afgebeeld en op de pendentieven de hoofd-deugden: Rechtvaardigheid (palm), Sterkte (leeuw), Voorzichtigheid (slang) en Matigheid (duif).

De pendentieven zijn versierd met de kerkvaders: de heiligen Hiëronymus, Gregorius, Ambrosius en Augustinus.

Bemerk nog de gedenkstenen van enkele priorinnen en ook van de grote mecenasen Maria Herbert of Powis en Lady Montagu die de bouw van de kerk financierden.

In 1985 werd het interieur van de kerk gerestaureerd.

Beschermd monument bij K.B. van 9 juli 1974.

Heilige-Geeststraat 4, Hof van Pittem

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u.

Vanaf zijn benoeming in 1716 tot bisschop van Brugge nam Hendrik van Susteren (1668-1742) initiatieven om een nieuw seminarie op te richten om bekwame priesters op te leiden.

Voordien, van 1571 tot 1632, werd de opleiding van zieleherders verzorgd in een huis in de Riddersstraat.

In februari 1738 kon de prelaat het Hof van Pittem kopen van prins Emmanuel de Croy-Sobres voor 12.500 gulden. Het complex, gebouwd op een L-vormige plattegrond en met voorgevels in renaissancestijl, verkeerde in erbarmelijke toestand. Met eigen financiële middelen liet de bisschop het vroegere Hof van Pittem verbouwen en aanpassen tot seminarie. Reeds in april 1740 konden de seminaristen er hun intrek nemen. De vroegere toestand kennen we door een gravure in „Flandria Illustrata” (1641) van A. Sanderus. De voorgevels van de huidige bisschoppelijke residentie zijn grotendeels in de 16de-eeuwse architectuurstijl bewaard gebleven, zij het dat de gevels op de binnenkoer in 1880 een grondige restauratiebeurt ondergingen.

De bisschoppen Hendrik van Susteren en Jan Robert Caïmo lieten meerdere verbouwingen uitvoeren aan het „Geestelijk Hof”, respectievelijk in de jaren 1738-1740 en 1759-1760. Ze getuigen van een boeiende inbreng volgens de nieuwe architectuursmaak in een ouder gebouwencomplex.

Mgr. van Susteren liet de vroegere inkompoort in renaissancestijl aan de straatzijde vervangen door een monumentaal poortgebouw in Lodewijk XIV-stijl. Het bestaat uit een brede arduinen omlijsting met zware kroonlijst. De ingesneden horizontale banden die de boogvorm volgen, zorgen voor een sterke ritmiek.

Het boogveld is versierd met gepolychromeerd beeldhouwwerk met het wapen van de bouwheer. Dit beeldhouwwerk en de arduinen vaas, die het geheel bekronen, zijn in 1859 hermaakt.

Op de plaats van de vroegere traptoren liet Hendrik van Susteren een nieuwe eretrap bouwen.

Het is de meest monumentale trap die in Brugge tot stand kwam in de 18de eeuw.

De eiken slingertrap loopt over twee verdiepingen en staat bijna volledig los in het trappenhuis. Ze leunt alleen aan tegen de achterwand en op beide overlopen. De leuningwanden aan de buitenzijde zijn recht, die aan de binnenzijde vormen een halve cirkel, wat de constructie niet vergemakkelijkt en waardoor iedere trede een andere vorm

heeft. De trapbomen aan de binnenzijde hebben hierdoor een ingewikkelde vorm. De leuningwanden hebben balusters met een rechthoekige doorsnede. De beginbalusters zijn bekroond met vaasvormige versieringen. De gehele vormgeving leunt aan bij de Lodewijk XIV-stijl. Aangezien Mgr. van Susteren deze trap met eigen middelen bekostigde heeft deze schenking geen sporen nagelaten in de rekeningen van het bisdom en is de maker van deze eretrap niet gekend.

De Brugse beeldhouwer-architect *Hendrik Pulinx* (1698-1781) maakte in 1745-1746 de (niet meer bewaarde) biblictheek voor het seminarie, en later, in 1747, het marmeren grafmonument van Mgr. van Susteren (bewaard in de Sint-Salvatorskathedraal). Dit zet ons ertoe aan het auteurschap van deze eretrap op zijn naam te plaatsen.

Het plafond van het trappenhuis is versierd met het wapenschild van de milde schenker. Het stucwerk is opgevat in een provincialistische rococostijl. Het illustreert ook de levensstijl en de zucht naar pralerij van de 18de-eeuwse prelaat.

In de jaren 1759-1760 liet Mgr. Jan Robert Caïmo een vleugel aan de tuinzijde bijbouwen en de achtergevels aan de mode aanpassen.

Meester-timmerman *Emmanuel van Speybrouck*, meester-metselaar *Eugenius Goddyn* en de plafonneur *Joannes van Sassenbrouck* werkten hieraan mee. Deze bouwaannemers en bekwame ambachtslieden waren in de tweede helft van de 18de eeuw zeer productief en verdienstelijk en vormden meermaals een samenwerkend trio in de verwezenlijking van belangrijke bouwprojecten (zie nrs. 5, 16).

Het Hof van Pittem is beschermd als monument bij K.B. van 9 juli 1974.

5

Hoogstraat 4, huis de Caese

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u.

Aan de oostzijde van het Landhuis van het Brugse Vrije, aan het uiteinde van het doodlopende straatje op de Hoogstraat in het verlengde van de Mallebergplaats en uitgevend op de reie, liet het bestuur van het Brugse Vrije het bouwvallige huis „de Caese” verbouwen tot een nieuw woonhuis. De werken, uitgevoerd in de jaren 1765-1767, werden grotendeels uitgevoerd door meester-metselaar *Eugenius Goddyn*, samen met meester-timmerman *Pieter Madere*, steenhouwer *Pieter Bral*, plafonneur *Joannes van Sassenbrouck* en andere ambachtshuizen. Een niet onderstekende bouwtekening voor de reiegevel is bewaard

gebleven (Brugge, Rijksarchief, Brugse Vrije, bundel 693) en mag misschien toegeschreven worden aan E. Goddyn, die als aannemersbaas én bouwmeester een zeer actieve rol speelde in de Brugse bouwwereld in de tweede helft van de 18de eeuw (zie ook nrs. 4, 14 en 15).

Het woonhuis telt twee bouwlagen en heeft een ongewoon grote bouwdiepte (28 m).

De gevel uitgevend op de Hoogstraat telt vijf traveeën, met een middenrisaliet over drie traveeën. Het middenrisaliet, afgezoomd met imitatiebanden en horizontaal geleed door lijstwerk, is bekroond met een driehoekig fronton.

Beeldhouwwerk in rococostijl met het arduinen wapenschild van het Brugse Vrije vult dit fronton, dat bovendien getopt is met een koperen sieralement in rococostijl.

De zijvleugels, zonder bovenverdieping, zijn afgewerkt met voluten die het middenrisaliet schragen. De linker zijvleugel is niet volledig authentiek. De vensteropeningen zijn lichtjes segmentboogvormig en bevatten 19de-eeuwse ramen met grote roedenverdeling.

De gevel is volledig bepleisterd en zal bij de restauratiewerken opnieuw beschilderd worden in de oorspronkelijke kleurschakeringen.

In ondergeschikte orde is blauwe hardsteen gebruikt voor het lijstwerk, de voluten en het fronton.

Om de classicistische achtergevel aan de reie te bewonderen moet men een ommetje maken naar de Steenhouwersdijk. We vinden dezelfde stijlkenmerken terug als bij de voorgevel, maar hier zijn de rococo-elementen nog ondergeschikter. Alleen het smeedijzeren balkonhek, gedragen door twee natuurstenen consoles, verwijzen nog naar de Lodewijk XV-stijl, terwijl de geometrische opbouw en evenwichtige architectuurtaal volledig aanleunen bij het strenge classicisme. Volgens de Romeinse cijfers op het entablement onder het fronton is deze gevel voltooid in 1767. Op het einde van de jaren zestig verlieten de bouwmeesters de wat frivolere rococostijl en ging de voorkeur naar een strak lijnenspel. Geprofileerde horizontale lijsten, hoekbanden met imitatievoegen, als risalieten uitspringende midden- en zijvleugels, alsook de vensteromlijstingen zorgen voor een subtiel licht- en schaduwspel. Een aandachtige analyse van deze gevel heeft uitgewezen dat de ontwerper de verhoudingen van de middelevenredigheid of de Gulden Snede (0,618/1) heeft toegepast.

In vergelijking met de voorgevel is hier meer blauwe hardsteen toegepast: de doorlopende horizontale lijsten, alle vensteromlijstingen, het fronton, de balustrades boven de zijvleugels en ook de consoles onder het middenbalkon. Het ontwerp voorzag erin om de gevel te bekronen met drie natuurstenen vazen, maar die werden niet uitgevoerd. Tijdens de restauratiewerken en na het verwijderen van de verflagen ontdekte men op meerdere arduinen delen het steenhouwersmerk van Adrien Moudron uit Arquennes bij Nijvel. Dezelfde merktekens komen in Brugge voor op de arduinen gevel van het ambachtshuis van de timmerlieden

en de schrijnwerkers in de Steenstraat (1764) en op de arduinen gevel van de voormalige abdijkerk van de Duinen aan de Potterierei (1775-1788) (zie nr. 12).

Dit gebouw is momenteel in restauratie in opdracht van het vennootschap voor het Behoud van Historische Gebouwen, onder het patronaat van de Paribas, dat de mooie salons wil inrichten als representatieve ruimten van deze bankinstelling en wil benutten voor vergaderingen en ontvangsten. Om deze historische woonstede te kunnen aanpassen aan de nieuwe functies en hedendaagse behoeften betreffende uitrusting en veiligheid, werd een storende aanhorigheid gesloopt en vervangen door een nieuwe aanbouw – duidelijk in een eigentijdse architectuurtaal – waarin trappen, lift en sanitaire voorzieningen zijn gegroepeerd. De kunsthistorisch waardevolle interieurs zijn maximaal behouden en worden vakkundig hersteld en in de lijn van de 18de-eeuwse interieurkunst heraangekleed.

Op deze Open Monumentendag kunnen de ruimten op de begane grond worden bezocht (toegang kant Hoogstraat).. De gelijkvloerse verdieping wordt gekenmerkt door een enfilade van vijf opeenvolgende ruimten, die met elkaar in verbinding staan door een rij in elkaars as liggende binnendeuren aan de linkerzijde. Eerst komen we in een sober aangeklede vestibule, een soort wachtruimte voor het eigenlijke woonhuis. Sinds de recente verbouwing is de aanpalende kamer (die correspondeert met de rechter traverse) bij deze vestibule betrokken. We letten er op de marmeren schouw, met een boezem op de schuine zijpanden, versierd met stucwerk in rococostijl. Eenzelfde versieringswijze komt ook bij de overige schouwen voor.

Daarna komen we in het trappenhuis, waar de eiken trap onmiddellijk de aandacht trekt. De volutevormige aanzet en de tot op de zolderverdieping doorlopende leuningwanden zijn prachtig versierd en opengewerkt met houtsnijwerk in rococostijl. Bemerkt het wapenschild van het Brugse Vrije op het paneel ter hoogte van de tweede steek. Het is het werk van de beeldhouwer *Judocus Faulte*, die het kunstwerk in 1766 afwerkte.

Op de wanden van het trappenhuis zijn sporen gevonden van de oorspronkelijke afwerking in een imitatie van grijze marmer.

Na het trappenhuis volgen twee salons met marmeren schouwen en stucboezems. Op basis van teruggevonden sporen worden de lambrizeringen, de schouwboezem, de deuren en de ramen in de oorspronkelijke kleuren geschilderd. Het eerste salon krijgt een afwerking in grijze tinten, het tweede in lichtgroene schakeringen.

Het ruime salon aan de waterkant was rijk gestoffeerd, eveneens met een marmeren schouw, lambrizeringen en textielbehang, en plafondlijsten en centrale rozet in een zwierige rococostijl. In tegenstelling met de vorige salons, waar stucversieringen alleen op de schouwboezems voorkomen, werd in het grote salon veel aandacht besteed

aan het plafondlijstwerk. De drie schouwen in de opeenvolgende salons zijn telkens van een andere marmersoort. Ook op de verdieping komen de fraaiste versieringen voor in de ruimten aan de waterkant.

Archiefteksten leren ons dat *Pieter Thomas* de marmeren schouwen leverde en *Johannes van Sassenbrouck* instond voor de stucdecoraties (zie ook nr. 16). Op de verdieping bevindt zich een kleine kamer met lambrizeringen en een alkoof, opgesmukt met fijn snijwerk (niet toegankelijk op de Open Monumentendag). Het is de zogenaamde „chambre de la maitresse”, met een verdoken deur naar een trap die naar een poortje aan de reie leidt; een uitweg voor haastige minnaars ?

Deze interieurs illustreren uitstekend de 18de-eeuwse levensstijl : een uitgesproken zin voor verrijndheid en luxe. En dan zijn we nog in het ongewisse over de oorspronkelijke wandbespanningen, de meubilering, de klederdrachten en wat hier als spijs en drank keurig geserveerd werd...

Het mag worden benadrukt dat de bankinstelling, die dit huis in 1988 heeft aangekocht en sinds 1989 restaureert, geen kosten spaart om de vroegere luister opnieuw in waarde te stellen.

Deze woonstede is samen met het voormalige Landhuis van het Brugse Vrije als monument beschermd bij K.B. van 25 maart 1938.

6

Kartuizerinnenstraat 4, Raadzaal van het OCMW

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u.

De gebouwen waarin nu de kantoren en de diensten van het OCMW zijn gevestigd, dateren grotendeels uit de 17de eeuw. De kartuizerinnen kwamen zich hier vanaf 1579 vestigen, nadat ze hun klooster Sint-Anna-ter-Woestijne te Sint-Andries moesten verlaten ten gevolge van de godsdienstonlusten. Het nieuwe klooster binnen de stadsmuren kwam tot stand in meerdere bouwfasen in de 17de en 18de eeuw.

Het kartuizerinnenklooster werd opgeheven in 1782.

In de 19de eeuw werden de kloostergebouwen gebruikt door de Zusters van Liefde, tot in 1892 toen ze naar de Minnewaterkliniek verhuisden.

In 1894 werden de ruimten ingericht als museum van de Burgerlijke Godshuizen naar een ontwerp van stadsarchitect Louis Delacenserie.

Op deze Open Monumentendag is de *Raadzaal*, gelegen in

de vleugel langs de Reie, voor het publiek toegankelijk. Het merkwaardige interieur, deels uit de 18de eeuw, is afkomstig uit het Magdalenagodshuis aan de Nieuwe Gentweg. Dit salon werd hier op het einde van de 19de eeuw gereconstrueerd met hergebruik van de schouw, de wandbespanning en de voogdenportretten.

Vooreerst valt de zeer monumentale schouw op. In vergelijking met andere in Brugge bewaarde marmeren schouwen in Lodewijk XV-stijl is dit exemplaar in witgeaderde grijze marmer van vrij groot formaat (2,42 m breed en 1,48 m hoog). Zoals gebruikelijk in deze stijlperiode volgt de opening een symmetrische curve en is de gebogen deksteen in het midden versierd met een asymmetrisch rocaillemotief. De achterwand van de vuurplaats is gemetseld met kleine grijze baksteentjes, de zogenaamde „Boomse klompjes”. De schouwboezem met slucwerk, met een topstuk met putti, is hermaakt naar het vroegere model. Ook de lambrieringen, beschilderd in een imitatie van eikehout, zijn gecopieerd. De borstwering is in panelen verdeeld, de gesloten en open vakken met de wandbespanning zijn symmetrisch ten opzichte van de drie vensters, de schouw en de daartegenover geplaatste deur. De lederen bespanning, met gouden achtergrond en beschilderd met een terugkerend patroon van bloemenranken en vogels, is bijzonder luisterrijk. De beschilderingen zijn niet per vak geconcipteerd – (zoals de wandbespanningen in de huizen Nieuwe Gentweg 53 (zie nr. 9) en Sint-Maartensplein 5 (zie nr. 14) – maar in banden, zoals bij textielbehang of beschilderd behangpapier. Een invloed van het uit het Verre Oosten ingevoerde behangpapier is niet uitgesloten.

De deuren, met fijn houtsnijwerk en met koperen krukken en sleutelplaten in rocaillevorm, zijn wellicht nog authentiek 18de-eeuws.

In de bovenzone van twee wanden zijn de portretten van vijftien voogden van het Sint-Magdalenagodshuis (op het einde van de Garenmarkt aan de Nieuwe Gentweg) ingepast. Enkele portretten zijn van de hand van bekende Brugse schilders, zoals *Pieter Claeissens*, *Jakob van Oost de Oude* en *Jacob van Oost de Jonge*.

7

Kastanjeboomstraat 13, tuinpaviljoen

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u.

Langs het poortje naast het woonhuis Kastanjeboomstraat 13 kunnen we een privé-tuin bezichtigen, die gelegen is achter verscheidene rijhuizen aan de Kastanjeboomstraat

en Groeninge. Aan de zuidoostzijde van de omsloten tuin zien we een weinig gekend doch één van de mooiste tuinpaviljoenen uit de 18de eeuw in Brugge.

Het eenlaags gebouw is vijf traveeën breed met een sterk uitspringend middendeel van drie traveeën. Dit centrale deel is architecturaal beklemtoond door de rondboogvorm van deur en vensters, het driehoekig fronton en het mansardedak. De gevels zijn bepleisterd, als imitatie van witte natuursteen. Zowel het middendeel als beide zijvleugels zijn gemarkeerd door risalieten, hoekafwerkingen met imitatievoegen en een doorlopende kroonlijst. Deze in- en uitspringende elementen zorgen voor verrijnd licht- en schaduwspel.

De ramen met kleine ruiten zijn bijzonder fraai uitgewerkt, met snijwerk op de kruising van het kalf en de middenstijl en met waaivormige roeden in de halfronde bovenlichten van de middenvensters. Vlakke omlijstingen benadrukken de vensteropeningen, die alle voorzien zijn van een beeldhouwde sluitsteen.

In het fronton steekt een ovale oculus, met een verzorgd raam met gebogen roeden te midden van weelderig en zwierig beeldhouwwerk in rococostijl.

Op het entablement is met Romeinse cijfers het bouwjaar aangeduid : 1769. Dit sierlijke tuinpaviljoen is gebouwd op een keerpunt op het einde van de Lodewijk XV-stijlperiode (met een voorliefde voor elegantie en gebogen lijnenstijl) en het begin van de Lodewijk XVI-stijlperiode (met opnieuw de nadruk op voornaamheid en strenge geometrie). Vergelijk bijvoorbeeld met de reiegevel van het huis de Caese, Hoogstraat 4, gebouwd in 1767 (nr. 5) en eveneens voorzien van het bouwjaar met Romeinse cijfers. Het is uitzonderlijk dat dergelijke tuinpaviljoenen gemerkt zijn met het bouwjaar.

Het interieur is nog volledig in rococostijl opgevat, wat duidelijk blijkt uit de vorm van de schouw en de stucversieringen van de wanden en de schouwboezem.

Dit bijzonder fraaie tuinpaviljoen illustreert de levensstijl van de gegoede klasse in de 18de eeuw. De tuinkunst werd erg gewaardeerd. Wie dit paviljoen liet bouwen is vooralsnog niet gekend.

Beschermd als monument bij K.B. van 9 juli 1974.

8

Komvest 43, pakhuizen Ibis (Internationaal Bio-Synthetics)

Gidsbeurten om 10u30, 11u, 11u30 en om 14u, 14u30, 15u, 15u30 en 16u (tot maximum 50 personen per gidsbeurt).

De 18de-eeuwse pakhuizen zijn gebouwd op de terreinen van de voormalige handelskom.

Tussen 1622 en 1624 werd de Oostendse Vaart gegraven, die echter pas in 1664 – na het verbreden en uitdiepen van de vaart en het bouwen van het sas van Slijkens te Bredene – bruikbaar werd voor zeeschepen. Aansluitend bij deze werken werd in 1665 een uitgestrekte oppervlakte nabij de Dampoort uitgegraven als lig- en losplaats voor zeeschepen. De handelskom werd nog in oktober van dat jaar ingewijd, en bleef tot in 1939 toegankelijk voor zeeschepen.

De pakhuizen gelegen aan de Komvest zijn tussen 1757 en 1781 opgericht op initiatief van de Brugse handelskamer. Ze bleven slechts gedeeltelijk bewaard. In 1961 werd een groot gedeelte gesloopt om plaats te maken voor de uitbreiding van de Nederlandse Gist- en Spiritusfabriek en de stedelijke brandweerkazerne (nu Dienst Milieu-Gezondheid).

De pakhuizen waren in de 19de eeuw eigendom van de Stad Brugge – reeds vanaf 1783 participeerde de stadsmagistraat in de Kamer van Koophandel – en bleven overheidsbezit tot in 1949, waarna ze verkocht werden voor uitbreiding van de fabriek. In de 19de eeuw zijn de gebouwen o.m. als opslagplaats gebruikt voor hout en zout.

De overgebleven en gerestaureerde pakhuizen zijn gebouwd in baksteenmetselwerk in een eenvoudige classicistische stijl. Hoewel functioneel bedacht als opslagplaats voor goederen zijn er toch versieringselementen aangebracht bij de ingangspartijen. Imitatiebanden versieren de bepleisterde rondboogingen. De middenrisalieten zijn bekrond met een fronton, doorbroken door een rond zoldervenster. De leien dakbedekking wijst op een rijke en verzorgde afwerking. Inwendig zijn de vloerconstructies met robuste eiken moerbalken nog bewaard. De lange vleugel die loodrecht op de 18de-eeuwse vleugel is gebouwd, kende verbouwingen in de 19de eeuw.

De gebouwen zijn voor Brugge van een onmiskenbare historische en archeologische waarde. Gezien hun betekenis voor de geschiedenis van de handel in het 18de-eeuwse Brugge (zie inleiding) en hun waardevolle architecturale kenmerken in classicistische stijl was de bescherming als monument en de restauratie zeker verantwoord.

Vanaf 1980 werden de pakhuizen met overheidstoelage gerestaureerd en ze bevinden zich nu in een uitstekende bouwfysische toestand. De eigenaar Ibis gebruikt de gebouwen ook nu nog effectief als opslagplaats.

De NV Ibis Brugge (vroeger KNGSF) is een fabriek die historisch al lang met de stad Brugge verbonden is. In de tweede helft van de 19de eeuw was de gist- en alcoholfabriek van de familie Verstraete aan de Wulpenstraat gevestigd. Dit familiebedrijf werd in april 1897 overgeno-

men door de *Koninklijke Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek* uit Delft (Nederland). De productie en de commercialisatie van gist en alcohol werden door deze grotere firma opgedreven.

In 1924-1926 werd naar ontwerp van ir. V. Jockin uit Delft een grote fabriek opgetrokken, op de plaats van de stokerij Verstraete, in een baksteenarchitectuur die getuigde van de invloed van de Amsterdamse-Delftse school. Dit imposante fabrieksgebouw is in het voorjaar 1985 gesloopt.

De kantoorgebouwen in art-déco stijl zijn eveneens tussen 1925-1930 tot stand gekomen, naar ontwerp van de Brugse architect M. De Meester (1890-1965). Die gebouwen worden door de eigenaar perfect onderhouden en zijn in Brugge enige voorbeelden van de stijl van de jaren twintig (niet opengesteld op de Open Monumentendag).

In 1965 werd een nieuwe gistperserij en -pakkerij opgetrokken en in 1961-1963 tenslotte het nieuwe fabrieksgebouw met een gistingsafdeling, een ketelhuis en een stokerij. In 1967 fusioneerde de NV KNGSF en werd omgevormd tot de NV Gist-brocades. Men produceerde toen nog steeds gist en alcohol. Vanaf oktober 1969 ging men over naar de productie van enzymen. De productie van gist werd overgenomen door de fabriek in Delft, terwijl nog tot 1984 alcohol werd geproduceerd. In 1987 werd een joint-venture opgericht tussen NV Gist-brocades en NV Shell onder de naam International Bio-Synthetics. Het hoofdfabricageproduct blijft enzymen (als basisproduct voor waspoeders). Momenteel zijn 292 personen tewerkgesteld in Ibis-Brugge (145 arbeiders, 147 bedienden).

De pakhuizen zijn beschermd als monument bij K.B. van 22 november 1974.

9

Nieuwe Gentweg 53, huis Arents-van der Plancke (restaurant De Snippe)

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u
(onder begeleiding).

De precieze bouwdatum van dit statige herenhuis is niet met zekerheid gekend. Zonder twijfel kwam het in het midden of in de tweede helft van de 18de eeuw tot stand. De mogelijke opdrachtgever is de familie Guidon Arents - van der Plancke die het vanaf 1777 in eigendom had. In ieder geval zijn sommige interieurelementen te situeren in die periode. Het huis kan echter ook voordien zijn gebouwd, misschien ca. 1750 door de vroegere eigenaar Jean Baptiste de Hert. Het pand is twee bouwlagen hoog

en heeft een L-vormige plattegrond. Het mansardedak is typisch 18de-eeuws.

De bepleisterde voorgevel telt vijf traveeën en is horizontaal geleed door een geprofileerde lijst en de kroonlijst, vertikaal door pilasters die het drie traveeën brede middengedeelte begrenzen. De pilasters zijn op het niveau van de benedenverdieping voorzien van imitatievoegen. Op de verdieping zijn de pilasters versierd met spiegels die ook op de overige muurdammen voorkomen. De vensteropeningen zijn licht segmentboogvormig. De benedenvensters waren vroeger beluikt. Centraal steekt de ingang met buitentrap met daarin nog de oorspronkelijke deur met bovenlicht. Let eens speciaal op de koperen deurnop en de sleutelplaat in de vorm van twee dolfinnetjes.

Op de Open Monumentendag kan men twee salons op de benedenverdieping bezoeken.

Het eerste salon, links van de inkomhal, heeft een eenvoudige lambrisering met daarin een rijke wandbespanning: beschilderd lederbehang met een goudkleurige achtergrond. Bloemen- en fruitkorven, bloemenkransen, vogelkoppels en pijlenkokers symboliseren de huwelijksliefde. Deze wandbeschildering is enigszins vergelijkbaar met die in het huis van Hamme (zie nr. 14). Dit salon is in Lodewijk XVI-stijl uitgevoerd.

Via de gang bereikt men het zeer sierlijke salonnetje aan de tuinzijde, opgevat in een overgangsstijl tussen de Lodewijk XV- en Lodewijk XVI-stijl. De symmetrie van de ruimte wordt benadrukt door de tegenover elkaar gelegen halfronde boognissen in stucwerk, versierd met vaas-motieven met festoenen met de typische Lodewijk XVI-strikken en toch nog Lodewijk XV-rocailles. In de boognissen zitten nog de oorspronkelijke 18de-eeuwse meubeltjes met marmerblad; het ene gebruikt als lavabo-nis, het andere als aanrecht. De nissen worden geflankeerd door op doek geschilderde italianiserende landschappen (Brugse school, 18de eeuw). Het marmeren schouwje is vrij eenvoudig. In de supraportes steken nu fotografische reproducties van de oorspronkelijke familieportretten. Het zijn de kinderen van Albert Coppieters: Anne (1777-1850), Sabine (1778-1850), Thérèse (1779-1831), Jean-Baptiste (1783-1862) en Louis-Charles (1787-1802). De schilderijen waren afkomstig van het kasteel *Mon Plaisir* in Sint-Andries. Bij de verkoop van het huis in 1987 zijn ze door de familie Janssens de Bisthoven verwijderd en de nieuwe eigenaar heeft ze door fotografische reproducties vervangen, zodat het totaalaspect toch behouden bleef. Bemerk ook de 18de-eeuwse schuiframen met kleine roeden op.

De wenteltrap die men kan bewonderen in de middengang is in Empirestijl (begin 19de eeuw).

Guidon Arents bewoonde het huis tot aan zijn overlijden in 1812. Zijn zoon Jean Arents, gehuwd met Anne Coppieters, was de volgende bewoner (tot 1835). Nadien genoten

Adèle Arents en Bernard Coppieters van het prachtige herenhuis tot 1870. Door erfenis kwam het huis in bezit van de familie Janssens de Bisthoven. Sedert 1987 is het door de nieuwe eigenaar ingericht als gastronomisch restaurant.

10

Noordstraat 4-14, godshuis de Vos

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u.

Godshuizen werden vanaf de vroege middeleeuwen gebouwd als stichtingen van ambachten voor oudere en behoeftige leden van het ambacht, ofwel van gefortuneerde burgers als vorm van liefdadigheid, met het doel hun ziele-rust te verzekeren. In de Brugse binnenstad zijn een vijftigtal godshuiscomplexen bewaard.

Dit godshuiscomplex, in 1713-1715 gebouwd in opdracht van Christiaan de Vos, bestaat uit zes huisjes rond een binnentuin. Het godshuis is van de straat gescheiden door een (in de jaren zestig verlaagde) muur waarin een kleine toegangspoort steekt.

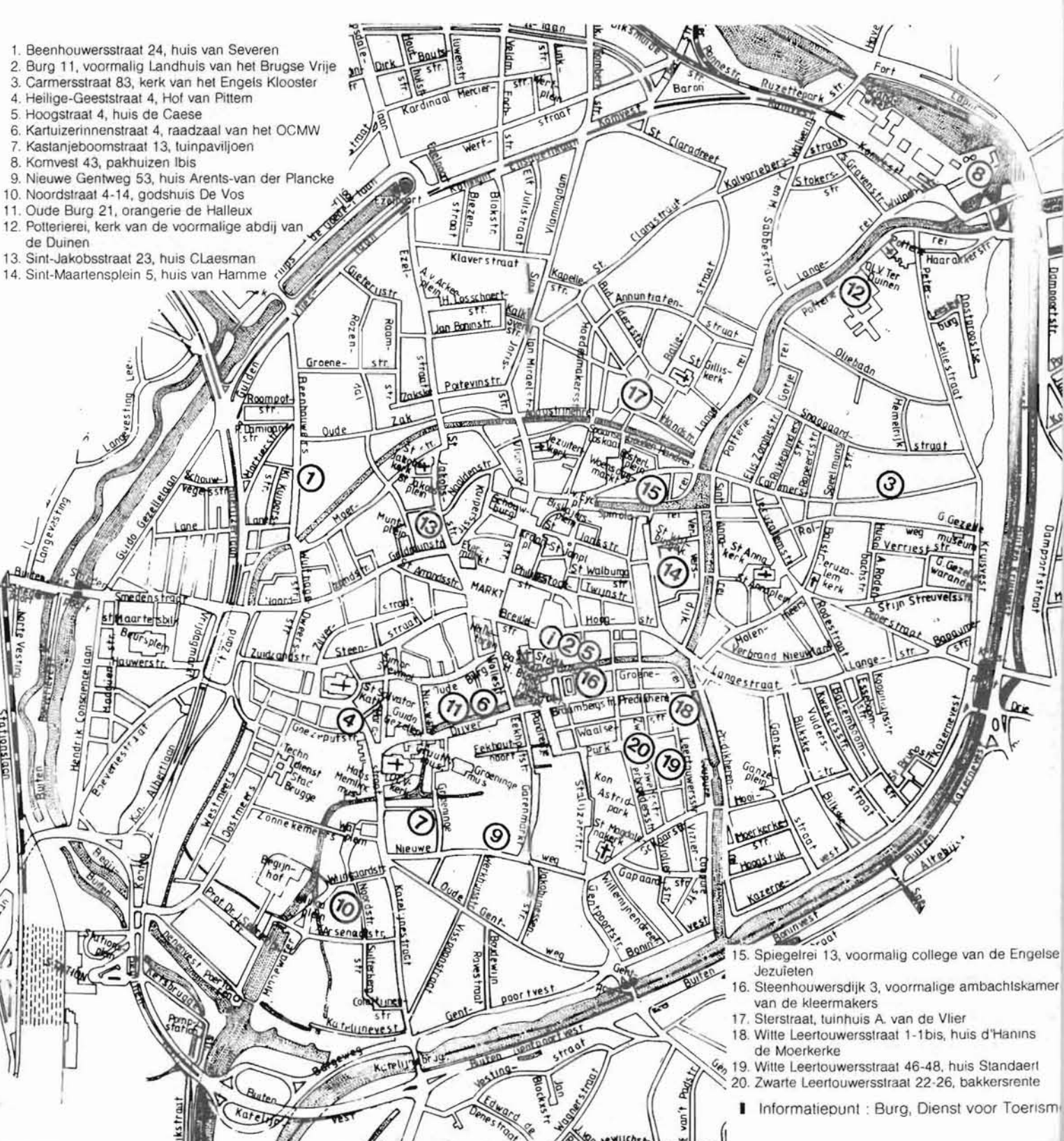
De aanleg van dit godshuis is nog vrij traditioneel. Enkele ornamenten aan de gevels en in het bijzonder de kapel zijn duidelijk 18de-eeuws.

Vier van de zes eenlaagshuisjes zijn twee aan twee gekoppeld en met een tuitgevel afgewerkt. Deur- en vensteropeningen zijn segmentboogvormig. In de tuitgevel steken ovale vensteropeningen, de zgn. oeil de boeufs.

De kapel heeft een laatbarokke volutegevel. Boven de natuurstenen geprofileerde ingang zit een groot bovenlicht met een omlijsting met volutes. Het glas-in-loodraam is voor enkele jaren met stadstoelage hersteld. Een ovaal venster met geprofileerde waterlijst doorbreekt de top. De kapelruimte is overkluisd door twee graatgewelven met fraai stucwerk. De moerbogen tussen de gewelven zijn met cassetten bezet. Zowel in het gewelf als op de gevel is de datum 1713 aangebracht.

Het OCMW, dat eigenaar is van de meeste godshuizen in Brugge, voorziet binnenkort restauratiewerken aan het godshuis De Vos. Gevels en bedakingen zullen vakkundig worden hersteld terwijl de woongelegenheden van modern comfort zullen worden voorzien.

1. Beenhouwersstraat 24, huis van Severen
2. Burg 11, voormalig Landhuis van het Brugse Vrije
3. Carmersstraat 83, kerk van het Engels Klooster
4. Heilige-Geeststraat 4, Hof van Pittem
5. Hoogstraat 4, huis de Caese
6. Kartuizerinnenstraat 4, raadzaal van het OCMW
7. Kastanjeboomstraat 13, tuinpaviljoen
8. Kornvest 43, pakhuizen Ibis
9. Nieuwe Gentweg 53, huis Arents-van der Plancke
10. Noordstraat 4-14, godshuis De Vos
11. Oude Burg 21, orangerie de Halleux
12. Potterierei, kerk van de voormalige abdij van de Duinen
13. Sint-Jakobsstraat 23, huis Claesman
14. Sint-Maartensplein 5, huis van Hamme

15. Spiegelrei 13, voormalig college van de Engelse Jezuiten
16. Steenhoudersdijk 3, voormalige ambatskamer van de kleermakers
17. Sterstraat, tuinhuis A. van de Vlier
18. Witte Leertouwersstraat 1-1bis, huis d'Hanins de Moerkerke
19. Witte Leertouwersstraat 46-48, huis Standaert
20. Zwarte Leertouwersstraat 22-26, bakkersrente

■ Informatiepunt : Burg, Dienst voor Toerisme

Oude Burg 21, orangerie de Halleux

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u.

Via de poortingang van het huis de Halleux bereikt men de tuin. Op het einde van de tuin, langs de Dijver, staat de zogenaamde orangerie de Halleux.

In 1746 sloten de weduwe Crits, eigenares van het huis, en de heer Charles-François Custis, echtgenoot van Thérèse Angeline Crits, bij notaris Meijers een contract af. Dit contract bepaalde dat de familie Custis-Crits, tegen een jaarlijkse betaling van een vaste som aan douarière Crits, gebruik kon maken van het eigendom. Daarnaast werd expliciet toegestaan dat *alle de noodighe reparatien sullen ghedaen worden byden heer Custis et uxor, de welke sullen vermoghen te maeken soo veel nieuwicheden, veranderingen en de embellissementen ende de melioratien als sy sullen gheraedigh vynden mits die doende thunnen coste* (Stadsarchief Brugge, O.-L.-Vrouw sesten-deelen O.-L.-Vrouw, dl. 10, fol. 2191).

Uit die passage mogen we wellicht afleiden dat het huis vanaf 1746 verbouwd werd en het tuinpaviljoen toen grotendeels tot stand kwam. Zekerheid hierover is er echter niet.

Charles-François Custis was advocaat bij de Raad van Vlaanderen en schepen van de Stad Brugge. Als historio-graaf publiceerde hij meerdere werken over Brugge.

In 1757 kwam het eigendom in handen van de heer Jan Joseph Veranneman, heer van Watervliet, die het in 1768 verkocht aan Jonkheer Charles Albert de Schietere, heer van Caprijke, door zijn huwelijk verwant met de familie Crits.

Charles Albert de Schietere was schepen en later burgemeester van Brugge (1789, 1790). De familie de Schietere-Crits bleef er wonen tot in het begin van de 19de eeuw met vier dienstboden en één tuinier. De weduwe de Schietere stierf in 1813 en haar inwonende zoon, die priester was, in 1815. Vanaf 1820 werd het huis bewoond door kloosterlingen. Zo woonden er tussen 1820-1828 vijftien Zusters van Liefde en vanaf 1829 zes Broeders van Liefde. De kloosterlingen maakten gebruik van het huis tot in 1842.

In 1842 kwam het herenhuis in handen van de familie L. Ryelandt-van Naemen. In dat jaar werd de gevel en het interieur van het voorgebouw aangepast aan de smaak van de tijd, naar een ontwerp van de Gentse architect en

kunstmecenas Louis Minard (1801-1875). Louisa Ryelandt huwde in 1858 met Emile Halleux en na het overlijden van haar ouders in 1871 ging het eigendom over in handen van de familie Halleux, die het nog steeds in eigendom heeft.

De zogenaamde orangerie is een uniek voorbeeld in Brugge van dergelijke omvang. In feite is het een weelderig tuinhuis en heeft het niets te maken met een plaats waar 's winters oranjebomen en andere uitheemse gewassen werden verzorgd.

De gevel uitgevend op de Dijver is iedere Bruggeling genoegzaam bekend. De bepleisterde lijstgevel is opengewerkt met zeven rondboogvensters, onderaan voorzien van een blauwe hardstenen balustrade. De vensters hebben een vlakke omlijsting met een sluitsteen en bevatten vleugelramen met kleine roedenverdelingen, waaivormige bovenlichten en een gebeeldhouwd schelpmotief op het kalf. De pilasters, die de zeven vensternissen markeren, zijn voorzien van spiegels, wat een bijkomend licht- en schaduwspel schept. Acht arduinen vazen bekronen de kroonlijst en versterken het ritme van de gevelindeling. Het mansardedak is met leien bedekt.

Deze classicistische gevel leunt nog in zekere mate aan bij de Lodewijk XIV-stijl. Het bouwjaar van dit tuinpaviljoen is niet exact gekend. Mogelijk heeft Charles-François Custis dit paviljoen laten bouwen in het midden van de 18de eeuw (tussen 1746 en 1768) en heeft Charles de Schietere het laten decoreren in Lodewijk XVI-stijl in het laatste kwart van de 18de eeuw.

Aan de kant van de tuin is er een uitspringende ingangspartij, bekroond door een fronton. Die bepleisterde gevel is versierd met ornamenten in een Lodewijk XVI-stijl. De versieringen hebben betrekking op de luinkunst: een mand met fruit, bloemen, druiven, tuingerief en ook een doedelzak. Bemerk ook de typische Lodewijk XVI-strikken. De uitspringende ingangspartij is ietwat schuin ingeplant tegen het hoofdgebouw. Dit is opzettelijk gedaan om vanuit het salon in het woonhuis optisch een gaaf symmetrisch beeld te verkrijgen.

De gevel van de ingangspartij is bepleisterd, in tegenstelling tot de rest in beschilderde baksteen. Het interieur van de inkom is in een siervolle Lodewijk XV-stijl opgesmukt met ingebouwde kasten in nissen en met rijk stucwerk. Deze versiering is te vergelijken met het kleine salon in het huis Witte Leertouwersstraat 46-48 (zie nr. 19).

Het eigenlijke tuinhuis telt twee grote salons in Lodewijk XVI-stijl: het grijze salon is vijf travéeën breed, het gele salon twee travéeën. De twee haarden met schouwboezems in stucwerk staan recht tegenover elkaar. Alle versieringselementen met o.m. vazen en festoenen zijn typisch voor de Lodewijk XVI-stijl.

Bij het openen van de onderste luiken aan de ramen krijgt

men een aangename doorkijk op het kabbelende water van de Reie. Dit tuinhuis is een zeer illustratief voorbeeld van de leefcultuur in de 18de eeuw.

Het tuinpaviljoen is beschermd als monument bij K.B. van 21 maart 1951.

12

Potterierei, kerk van de voormalige abdij van de Duinen

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u (met gidsbeurten).

De bouw van de nieuwe cisterciënzerabdij startte vanaf 1628 onder het bestuur van abt Bernard Campmans en duurde tot 1642.

De aanleg met twee kloosterpanden en een monumentale kerk met barokgevel werd door abt Campmans vastgelegd. De gravure met een perspectiefzicht op de nieuwe abdij, afgedrukt in „Flandria Illustrata“ (1641) van A. Sanderus geeft ons een beeld hoe de abdijkerk was gepland. Maar het duurde tot in 1775 vooraleer een aanvang werd gemaakt met de bouw van de kerk, naar een ontwerp van meester-timmerman *Emmanuel van Speybrouck*. De werken duurden tot 1788.

Alhoewel de abdij vanaf de tweede helft van de 17de eeuw met een stijgende schuldenlast werd geconfronteerd, was het kerkgebouw toch zeer groots en duur opgevat voor een gemeenschap van cisterciënzermonniken die nauwelijks 25 leden telde.

De voorgevel is volledig uitgevoerd in blauwe hardsteen. De geleding van de middenbeuk met de twee zijbeuken is in het benedengedeelte herkenbaar door de Ionische pilasters, die aanzetten op een hoge plint en een klassiek entablement dragen. Een driehoekig fronton – gevuld met beeldhouwwerk met geschonden wapenschilden – bekroont het middendeel.

Opengewerkte balustrades boven de zijbeuken zorgen voor een optisch effect om de kerkgevel een nog monumentaler uitzicht te geven.

De hoge middenbeuk is bovenaan afgeschermd met een pilastergevel volgens de Corinthische orde, met een centraal bovenlicht met gebogen fronton. De topbekroning boven het tweede hoofdstel, geflankeerd door vier vazen, bereikt een hoogte van ongeveer dertig meter.

De belangrijke hoeveelheid natuursteen voor deze voorgevel werd geleverd door de steenhouwers en groeve-uitbaters Jean François Trigalet en Adrien Mondron uit Arquennes bij Nijvel. Hun steenhouwersmerken zijn op

meerdere plaatsen goed zichtbaar.

De steenhouwersfamilies Trigalet en Mondron leverden vaak aan Brugse bouwmeesters in de tweede helft van de 18de eeuw. Dit was onder meer het geval bij de bouw van het ambachtshuis van de timmerlieden en de schrijnwerkers in de Steenstraat (1764), het ambachtshuis van de kuipers in de Vlamingsstraat (1768) en het huis de Caese in de Hoogstraat (1767) (zie nr. 5).

De driebeukige kerk telt vijf traveeën, met een diep koor van vier traveeën. Aan de koorabsis paalt de vierkante klokketoren. De totale diepte tot aan de koorronning is ongeveer zestig meter.

Het interieur getuigt van dezelfde rijke en plechtstatige classicistische stijl. Alle wanden en gewelven zijn bepleisterd, wat ten goede komt aan de helderheid en de klare opbouw. Hoge ronde scheibogen, gescheiden door gebundelde in- en uitspringende pilasters met Compositie kapitelen zorgen samen met de sterk geprofileerde kroonlijst voor een drukke ritmiek. De bovenlichten reiken tot aan de ronding van de Boheemse koepelgewelven. In ieder gewelf steekt centraal een zware sluitsteen met bladmotieven. Bemerkt de verschillende versieringen van deze sluitstenen in de middenbeuk en de zijbeuken.

Op 6 september 1788 werd de kerk ingewijd door bisschop Felix Brenart. Het meubilair dateert uit die periode. De bevloering met witte en zwarte marmeren tegels werd gelegd in 1786-1788. De altaren, in marmer of in gemarmerd hout, zijn gemaakt naar ontwerpen van bouwmeester *Hubertus Dumortier*, die Emmanuel van Speybrouck had opgevolgd na diens overlijden in 1787. Het prachtige doksaal in een stijlzuivere classicistische stijl is eveneens vervaardigd uit rijke marmersoorten. Vier gecanneleerde Dorische zuilen dragen het hoofdstel en een borstwering met gedraaide balusters, bekroond door vier vazen. Kennelijk om de forse uitgaven wat af te remmen is het hoofdstel en de balustrade in hout uitgevoerd en gemarmerd. Dit is zo vakkundig beschilderd dat men nauwelijkt moet toezien om het verschil met echte marmer te bespeuren: een bedriegertje dat getuigt van het hoogstaand vakmanschap van de ambachtsslui. Architektuurleren ons dat de bekende schilder *Jan Beerblock* hier werken uitvoerde. In dezelfde jaren werkte hij aan de ambachtskamer van de kleermakers aan de Steenhoudersdijk (zie nr. 16).

Dominicus Berger maakte het zeer kwaliteitsvolle orgel. De houten orgelkast is voorzien van het jaartal 1790.

De voormalige kerk van de Duinenabdij is het meest monumentale en rijkste religieuze gebouw in classicistische stijl in Brugge. De ontwerper Emmanuel van Speybrouck heeft hiermee zeker het particularisme en provincialisme van het Brugse architectuurgebeuren overstegen. Het feit dat hij zich met de bouwplannen van deze abdijkerk liet

portretteren door Paulus de Cock – zijn leermeester aan de Brugse Academie – toont aan dat hij fier was over zijn artistieke prestatie.

Met dit bouwproject bewees hij dat men in Brugge op het einde van de 18de eeuw van zeer nabij de architectuurmode op hoog niveau volgde. Hiermee werd enigszins de stijl geëvenaard van architect Laurent Benoit Dewez, de grootste architect in de Oostenrijkse Nederlanden op het einde van het Ancien Régime.

Beschermde monument bij K.B. van 28 mei 1962.

13

Sint-Jakobsstraat 23, huis Claesman (Stedelijke Muziekconservatorium)

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u.

Dit 18de-eeuwse herenhuis, sinds 1886 in gebruik als Stedelijk Muziekconservatorium, is voor Brugge vrij uitzonderlijk, voornamelijk door het gebruik van rijke materialen. De notities in de op het Stadsarchief bewaarde Sestendeelen laten vermoeden dat Albert Claesman baron van Male en heer van Vijve de bouwheer van dit monumentale huis was. Hij was vanaf 1717 tot 1750 schepen van het Brugse Vrije en ook meerdere malen burgemeester van het Vrije. In 1721 huwde hij met Isabelle Trappequiers. Uit dit huwelijk werd een dochter Isabelle-Albertine geboren, die in 1760 huwde met ridder Charles Jean Dhont, heer van Nieuwburgh, Bouchoute en Bassevelde. Dit huwelijk bleef kinderloos zodat dit eigendom in andere handen overging.

Albert Claesman had op 27 januari 1741 enkele huizen in de Sint-Jakobsstraat aangekocht en samengevoegd. Hoogstwaarschijnlijk liet hij toen het huis bouwen zoals wij het nu kennen.

In 1771 verkocht Charles Dhont, de schoonzoon van Claesman, het huis aan Franciscus Xaverius Simon, schepen van het Vrije.

In de archieftekst wordt het eigendom omschreven als *alle partijen van huysinghe ende erve nu aen elckanderen gheappliqueert ende tsamen maekende een notabel huys* (Stadsarchief Brugge, Sint-Jacobssesstendeel, dl. 22., fol. 5223).

In 1792 verkopen de kinderen van Franciscus Simon het huis aan Philippe van Borsele van der Haeghen. Het herenhuis is nu nog gekend als het Hotel Borsele. Op de merkwaardige tuingevel prijken de wapenschilden van die familie.

Bij het binnenkomen trekt de imposante trapzaal alle aandacht. De brede eiken slingertrap heeft ronde gedraaide balusters met bladmotieven en is sierlijk in de ruimte ingepast. De aanzet is in vultevorm. De rechte

leuningwanden tegen de muren van het trappenhuis zijn gesloten en met paneelwerk versierd. Ze is wellicht kort na 1741 gemaakt. De belangrijkste veelzijdige kunstenaar die op dat ogenblik werkzaam was te Brugge was Hendrik Pulinx. Er zijn echter geen archiefdocumenten die bevestigen dat dit kunstwerk van zijn hand is.

Het loont zeker de moeite om door te lopen tot in de tuin om de prestigieuze gevel, volledig opgetrokken in honigkleurige kalkzandsteen, te bewonderen. Wat we nu als tuingevel bestempelen was tot in 1883 zichtbaar vanuit de Geerwijnstraat (tot de bouw van de orgelzaal) en kan zeer goed als hoofdgevel hebben gefungeerd, terwijl de huidige voorgevel en voorkoer aan de Sint-Jakobsstraat als dienstingang, of toegang voor de koetsen werd gebruikt. De gevel is zuiver classicistisch van opbouw en versiering. Er zijn duidelijk gelijkenissen te trekken met de gevel van het voormalige Landhuis van het Brugse Vrije op de Burg (zie nr. 2), in 1722 ontworpen door de Amsterdamse architect Jan Verkruijs. Het is alsof Albert Claesman als schepen en burgemeester van het Brugse Vrije de rijkdom van het Landhuis op de Burg wilde evenaren bij de bouw van zijn eigen woonhuis. Deze natuurstenen gevel was waarschijnlijk bij de bouw bepleisterd en/of beschilderd, zoals dat ook het geval was bij het Landhuis van het Brugse Vrije.

De terugliggende middengevel telt zeven traveeën en de twee loodrecht daarop aansluitende zijvleugels tellen respectievelijk drie en twee traveeën.

De ingangspartij is beklemtoond door blauwe hardstenen omlijstingen, geritmeerd door zuilen met Ionische kapitelen. Het steenhoudersmerk op de rechter benedenplint is dat van Mathias Monnoye en H. Poliaert uit Arquennes en Feluy. De ramen zijn vernieuwd. De muurdammen tussen de vensters hebben licht verdiepte panelen met een dubbele omlijsting, ook spiegels genaamd. De hoeken van ieder gevelvlak zijn benadrukt door geblokte banden. De geprofileerde lijst tussen de begane grond en de eerste verdieping benadrukt de horizontaliteit.

In de uitspringende zijvleugels zitten rondboognissen waarboven engeltjes cartouches dragen.

De gevel werd in 1987 gereinigd en met een steenverharder behandeld om verdere verwerking af te remmen. Het resultaat van deze zachte ingreep is voor velen onbevredigend, omdat de verwerking zo duidelijk zichtbaar is. Een echte restauratie zou echter de vernieuwing van heel wat materiaal inhouden, wat ook tot veel tegenstand van monumentenliefhebbers zou leiden.

Beschermde monument bij K.B. van 9 juli 1974.

Sint-Maartensplein 5, huis van Hamme (nu Hemelsdaele Basisschool)

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u.

Het gaat hier om één van de grootste 18de-eeuwse herenhuizen in Brugge, vooral door de zeer brede straatgevel. De bepleisterde lijstgevel van drie bouwlagen en negen traveeën is 32 m breed en 16 m hoog tot aan het bovenste punt van het driehoekige fronton.

Bekijken wij even aandachtig deze classicistische gevel die in de jaren 1778-1781 werd gebouwd door meester-metselaar *Eugenius Goddyn*.

Negen venstertraveeën, gescheiden door brede muurdammen, ritmeren de gevel. Alle vensters zijn segmentboogvormig met vlakke omlijstingen. Op de benedenverdieping zijn ze gevat in grote rondboognissen. Doorlopende imitatiebanden belijnen de benedenbouw.

Vier Ionische pilasters die doorlopen over de twee bovenverdiepingen benadrukken de streng asymmetrische opbouw. Deze bouwstijl, met over meerdere verdiepingen doorlopende pilasters, wordt de kolossale orde genoemd; een sinds de renaissance zeer geliefde ordonnantie. In Brugge is dit evenwel zelden toegepast. Dit centrale gedeelte is als risaliet uitgewerkt en bekroond met een driehoekig fronton. In het fronton steekt een ovale oculus, omkranst door een festoen in Lodewijk XVI-stijl.

Door latere verbouwingen en functiewijzigingen heeft dit huis veel van zijn oorspronkelijke luister ingeboet. Toch zijn nog enkele mooie salons en marmeren schouwen bewaard gebleven.

We kunnen het salon aan de tuinzijde bezoeken. De wanden zijn versierd met lederbespanning, gevat in houten lambrizeringen op een lage plint met panelen. De schouw is een blikvanger. Boven de grijsmarmeren schouwmantel, met rozetten, cannelures en een festoen als centraal element, zorgt de ingebouwde spiegel voor optische effecten. Het topstuk in stucwerk vertoont muziekinstrumenten, waaruit we misschien mogen afleiden dat dit salon voorbehouden was om te musiceren. De wandbespanning is verdeeld in brede en smalle panelen en supraportes. Het lederbehang heeft een gewafelde en vergulde achtergrond, waarop bloemenvazen, vruchtenmanden en bloemenslingers, met linten en strikken zijn geschilderd. Dit gave interieur in Lodewijk XVI-stijl wacht nog op een

restauratiebeurt. Het beschilderde lederbehang vertoont veel verwantschappen met een salon in het huis Nieuwe Gentweg nr. 53 (zie nr. 8).

In het grote salon aan de straatzijde bevond zich vroeger een wandbeschildering met panoramische gezichten op de Handelskom in Brugge, de aankomst van de barge aan de Katelijnepoort en een gezicht op de poortoren en het Minnewater, alsook een gezicht op de havengeul in Oostende. Deze reeks bevindt zich nu in het kasteel Tillegem te Sint-Andries, op deze Open Monumentendag voor publiek toegankelijk gesteld door het Provinciebestuur.

Dit herenhuis werd in 1778-1781 gebouwd in opdracht van François-Johannes van Hamme en Marie Fourbisseur, die het samen met hun kinderen Annette en Balthazar bewoonden tot in het jaar IX van de Franse Republiek (1801). Nadien woonde hier het echtpaar Eugène Goubau-Thérèse Simon, samen met niet minder dan tien dienstboden.

In de Franse tijd werd het herenhuis verhuurd aan Hector Mortier, algemeen ontvanger van het Leiedepartement, en zijn gezin. Zijn dochter Emilie huwde met Charles Lebailly de Tillegem, samen bleven ze hier tot in het midden van de 19de eeuw wonen. In 1869 werd het huis aan de Belgische Staat verkocht om er de Directie der Belastingen en het Kadaster te huisvesten. Het is nu eigendom van de VZW Lyceum Hemelsdaele die belangrijke verbouwingen liet uitvoeren met overheidstoelagen.

Het huis is beschermd als monument bij K.B. van 9 juli 1974.

15

Spiegelrei 13, voormalig college van de Engelse Jezuïeten (nu Rijksmiddleschool)

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u.

Op 20 juli 1768 verkocht meester-metselaar *Eugenius Goddyn* een eigendom aan de Spiegelrei, gekend onder de naam *huys van Draynoultre*, aan de Engelse Jezuïeten. De naastliggende woningen *den Keiserinne*, *den Coninck* en *de Cleene Puydt* werden respectievelijk door meester-metselaar Pieter Madere, de kinderen van Braeckel en Joannes Coussens in 1768 aan de Jezuïeten verkocht. In de Sestendeelen (Stadsarchief Brugge, Carmerssessen-deel, dl. 1, fol. 151) staat uitdrukkelijk vermeld dat *Eugenius Goddyn* op het huis een rente bezette van 100 ponden groot en dat de koper pater *William Aston* toestemming

kreeg den meerdere deel van alle de verbonden partijen te demolieren ende in desself plaetse te maecken nieuw edificien tot het formeren van een collegie.

Het gebouw, waarvan tot nu toe werd aangenomen dat het in 1756 werd gebouwd, zou dus pas na 1768 zijn opgericht. Zonder twijfel trad Eugenius Goddyn op als architect voor de realisatie van de plannen van de Engelse Jezuïeten. De Jezuïeten hebben niet lang van hun nieuw college mogen genieten. Reeds in 1773 werd de orde opgeheven.

In de Franse Tijd werd het gebouw gebruikt als *Maegdekens stedschoole* met 106 inwonende meisjes en enkele bestuurders. In de Hollandse Tijd kwam de familie Marie-Dominique van Zuylen van Nyevelt-van Hamme de Stampaertshoucke er wonen. De familie van Zuylen was nauw betrokken bij het postwezen.

Marie-Dominique was vanaf 1791 directeur-generaal van de post van de Stad en het Vrije. Zijn vrouw Philippine van Hamme was de dochter van de heer van Caneghem, van Stampaertshoucke en Neckersvliet, schepen van de Stad Brugge. Het gezin telde vier kinderen. De oudste dochter Isabelle van Zuylen huwde in 1826 met Theodore-Dominique van de Walle, schepen van Brugge. Zij stond bekend als een zeer sociaal bewogen vrouw. François van Zuylen was als priester verbonden aan het Sint-Janshospitaal. Anne-Joséphine trad als religieuze in de abdij Spermalie en Constance werd begin in Brugge. De van Zuylen verhuisden in 1833.

In 1836 werd de doofstommenschool *Institution des Sourds Muets* van Charles Carton in het gebouw ingericht. Naast Carton werkten er meerdere onderwijzeressen, zoals Clara Schottey, Victoria Biebuyck en Annette (of Anne-Joséphine) van Zuylen van Nyevelt, die instonden voor een grote groep slechthorende en blinde kinderen. Dit bleef zo tot in 1870 toen de nieuwe school in de Snaggaardstraat klaar was. Het voormalige Jezuïetencollege werd daarna gebruikt als bureaus van de Burgerlijke Godshuizen en als weeshuis voor meisjes.

Het gebouw bestaat nu uit een terugliggend middengedeelte, een rechtervleugel en een linkervleugel van één travee (die slechts in 1931 werd gerealiseerd).

De rechtervleugel heeft een bepleisterde lijstgevel van twee bouwlagen en negen traveeën. De gevel is zeer evenwichtig opgebouwd met een middenrisaliet en twee hoekrisalieten. In deze risalieten zitten rondboogvensters en in de overige traveeën segmentboogvensters, alle met omlijstingen en sluitstukken. Het middenrisaliet heeft geen fronton en we weten niet of er aanvankelijk een dergelijke bekroning was voorzien.

De achteruitliggende middenvleugel, heeft een brede bepleisterde lijstgevel van drie bouwlagen en drie traveeën, afgewerkt met een driehoekig fronton.

De ingang is benadrukt door een blauwe hardstenen omlijsting. Alle vensteropeningen zijn segmentboogvormig

met omlijsting en sluitstuk. Het driehoekige fronton is gevuld met een oeil-de-boeuf met rijke sculpturale versiering.

Het geheel getuigt van een strenge classicistische opbouw, verzacht met enkele decoratieve elementen in rococostijl. Zoals het huis „De Caese” aan de Hoogstraat (zie nr. 5) kwam dit huis tot stand in de overgang van Lodewijk XV-naar Lodewijk XVI-stijl.

Op de Open Monumentendag kan je het trappenhuis en een salon bezoeken.

De eiken trap is bijzonder sierlijk met een fraai uitgesneden leuningwand in rococostijl. Het is het rijkste voorbeeld van dit type, ons bekend in Brugge. Merk ook op dat de bevloering in de hal nog steeds bestaat uit witte natuurstenen tegels.

Het salon aan de tuinzijde is versierd met zeer rijk stucwerk. Schouw, plafond en wanden vormen een totaaldecor in stuc. De zeer brede, grijsmarmeren schouw en het stucwerk zijn versierd in Lodewijk XV-stijl. De decoraties in het stucwerk hebben betrekking op de tuinkunst en de muziek: een vaas met druiven, een pijlenkoker en boog en een dode papegaai, een bloemenkrans met linten, panelen bekroond door rocailles, muziekinstrumenten, een bloemenmand en tuingerief, een sikkels, fruit en groenten. Ook de penanten tussen de vensters zijn met stucwerk versierd.

Zoals reeds in de 18de- eeuwse herenhuizen werd veel aandacht besteed aan het salon aan de tuinzijde; oorspronkelijk waarschijnlijk het belangrijkste vertrek waar gezellige samenkomsten of etentjes doorgingen.

Dit gebouw is beschermd als monument bij K.B. van 9 juli 1974.

16

Steenhouwersdijk 3, voormalige ambachtskamer van de kleermakers (nu hotel die Swaene)

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u (onder begeleiding).

Dit huis bezit op de eerste verdieping aan de tuinzijde een ruime kamer (plattegrond 8 op 8,60 m), rijkelijk gedecoreerd in classicistische stijl.

Een trap in Lodewijk XVI-stijl leidt naar een overloop op de verdieping, waar een dubbele vleugel deur toegang geeft tot deze ruimte. Tegenover de toegangsdeur bevinden zich

vier hoge vensters met ramen met kleine roedenverdelingen. Gericht naar het zuidoosten zorgen ze voor een aangename lichtinval. De vier wanden zijn ritmisch verdeeld door gecanneleerde pilasters met Corinthische kapitelen, die een doorlopende kroonlijst dragen. In iedere hoek steekt een gebroken pilaster, drie pilasters markeren de muurdammen tussen de vensters en de overige drie wanden tellen telkens twee gelijkaardige pilasters. De klassieke kroonlijst, verrijkt met eier- en parellijsten, is begrensd door een uitspringende lijst, versierd met een afwisseling van consoltjes met bladmotieven en cassetten gevuld met rozetten. Het verhoogde plafond zet aan op een brede kwartronde lijst, in de kamerhoeken onderbroken door grote bladmotieven. Het plafond bevat centraal een achthoekig schilderij in trompe l'oeil, afgeboord met lijstwerk, met onder meer een doorlopend dooreengevlochten band. Een ronde vruchtenkrans duidt de plaats aan waar de lichter hangt. Het overige veld van de achthoek is beschilderd met een illusionistisch tafereel. We hebben een doorzicht op een koepelgewelf met vier medaillons en doorlopende festoenen, een deels met balusters open-gewerkte borstwering waarover twee kinderfiguurtjes naar beneden kijken; alles bedoeld om aan de bezoeker een groter ruimtegevoel te geven. Een poes verlevendigt dit tafereel.

De toegangsdeur heeft een gemarmerde omlijsting. Als supraporte zien we het wapenschild van Brugge, geflankeerd door twee putti. De ene houdt een spiegel voor zich (doelend op de Voorzichtigheid ?), de andere een schaar en een lauriertak. Het grisailleschilderijtje, dat beeldhouwwerk imiteert, is nog aangevuld met een heraldische leeuw met een hoorn des overvloeds en een Brugs beertje met een granaatappel als zinnebeeld van de zachte inborst. Op de sokkel lezen we : (de Stad Brugge) ERKENT ONDERSTEUNT EN BESCHERMT HET AMBACHT SCHEPPERS 1779. Zo is het duidelijk dat dit salon de voormalige ambachtskamer is van de scheppers of kleermakers en kennen we meteen het jaar waarin de decoratie tot stand kwam. Beide deurposten zijn bovendien nog opgesmukt met de wapenschilden van de *letten* of onderafdelingen van dit ambacht : de COUS SCEPPERS, de LAMWERCKERS, de OUDCLEERCOPE(rs), de CULTSTIJCKERS, de WILTWERCKERS en de OUDE GRAU WERC(kers).

Het gehele huis was eigendom van het genoemde ambacht. De voorgevel, door ankers 1648 gedateerd, was aanvankelijk bekroond met een in- en uitgezwentke geveltop, die in het begin van de 19de eeuw werd gewijzigd tot een lijstgevel. Delen van het huis werden verhuurd aan de bestuursleden van de wateringen van Eyensluys en het Groot Reygaertsvliet, het bestuur van de chirurgijnen en van de tijdwevers. Een huisbewaarder had er woonst en stond in voor toezicht en onderhoud.

Deze ambachtskamer is uniek en wellicht in Vlaanderen het enige bewaarde voorbeeld van een fraai gedecoreerde ruimte waar tijdens het Ancien Régime deken en eed van een ambacht samen kwamen. Doordat de rekeningen van het Brugse kleermakersambacht uit de jaren 1779-1789 bewaard bleven kennen we de ambachtslieden die verschillende werken uitvoerden en ook de kostprijs van deze uitzonderlijke aankleding (Stadsarchief Brugge, nr. 333).

In 1779 noteerde het ambacht, onder het bestuur van gouverneur Jacobus Verhelle, een totale uitgave van 683-13-7 ponden groot (p. gr.) voor *Extraordinaire Betaalingen voor den Nieuwen Bauw*; de verbouwingen aan het huis, het inrichten van de nieuwe ambachtskamer en het plaatsen van een nieuwe trap. Meester-timmerman *Carel van Assche* voerde voor 240 p. gr. werken uit, d.i. de omvangrijkste post. Dit werk werd uitgevoerd volgens plan en beschrijving opgemaakt door meester-timmerman *Joannes Valck* die hiervoor 9-2-0 p. gr. aanrekende. *Joannes Lameire* stond in voor het metselwerk, wat in totaal 136 p. gr. kostte, de tweede belangrijkste post. Het pleister- en lijstwerk is van de hand van plafonneur *Jan van Sassenbrouck*, die geregeld opduikt in archiefstukken uit de tweede helft van de 18de eeuw en in Brugge nagenoeg het monopolie had voor het uitvoeren van stucversieringen in interieurs in rococo- of classicistische stijl. Het werk aan deze kamer, alsook het plafonneren van de keuken en het trappenhuis kostte samen 116-1-11 p. gr., in verhouding tot de totaalprijs en tot andere posten een fors bedrag.

De aankoop van de zwartmarmeren schouw in Lodewijk XVI-stijl, opgesmukt met enkele ornamenten in witte marmer, bedroeg 43-6-8 p. gr. Voor het plaatsen van deze schouw kreeg beeldhouwer *Pieter Pepers* (1730-1785) afzonderlijk zeven schellingen. Het is niet duidelijk of Pepers deze schouw zelf had vervaardigd of deze had ingekocht van een (Henegouwse ?) leverancier en alleen voor de plaatsing instond.

De bekende Brugse schilder *Jan Beerblock* (1739-1806) ontving bovendien zeven ponden over *teeckeninge ende voordere besoignen* en 11-13-0 p. gr. voor schilderwerk. Jan Beerblock mag dus beschouwd worden als de ontwerper en de uitvoerder van de fantasierijke plafondschildering en van de heraldische deuromlijsting. Als leerling van Academiedirecteur Matthias de Visch (1702-1765) en tijdgenoot van Jan Antoon Gaeremijn (1716-1799) – de belangrijkste schilder in Brugge in de tweede helft van de 18de eeuw – is Jan Beerblock bekend voor decoratieve salonbekledingen en vooral geschilderde of getekende stadsgezichten, waarvan meerdere voorbeelden bewaard worden in de Steinmetzverzameling van de Stedelijke Musea van Brugge. Dezelfde musea bezitten een groot doek (200 x 290 m) met een panoramisch gezicht op de Braamberg – de huidige Vismarkt – vanaf de Steenhoudersdijk tot en met het Huidenvettersplein dat was

bedoeld om gebogen opgesteld te worden in het ambachtshuis. Dit werk dateert van 1788 en stelt op de voorgrond de leden van het ambacht van de kleermakers voor, die hun ambachtshuis aan de Steenhoudersdijk verlaten en in processie opstappen naar de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Rechts vooraan zien we de dertien arme jongelingen die jaarlijks op witte donderdag door het ambachtsbestuur gekleed werden in *blauw casey*, griauw en bruin lijnwaad.

In 1779 kwam de ambachtskamer klaar en kon men aan de vier vensters de gordijnen ophangen, geleverd door *Sieur Keermans* en gemaakt door *confrater Parein*. Voor de meubilering vinden we in de rekeningen een vermelding van een *buffet* of schenktafel met vier poten, gedraaid door *P. Houdmont* voor de som van acht schellingen. Men was blijkbaar tevreden met deze realisatie, want niet minder dan 8-6-8 p. gr. werden uitgegeven voor de *geaccordeerde foyen aan de werklieden*.

Het ambacht sloot het boekjaar 1779 af met een klein deficiet en er werd een belangrijke lening aangegaan van 700 p. gr. aan 4 procent. In 1782 werd het werk opgeleverd en geïnspecteerd door meester-timmerlieden *Jacobus Gombert* en *Juliaen de Bree*. Deze ambachtskamer kreeg het jaar daarop een aankleding met behangpapier, waarvoor *Judocus Ballie* instond. De huidige afwerking met gemarmerde pilasters en verguld lijstwerk is niet oorspronkelijk 18de-eeuws.

Mogelijk door financiële beslomeringen werd de afwerking van de trap, die naar de ambachtskamer op de verdieping leidt, wat uitgesteld. Deze bordestrap in Lodewijk XVI-stijl, met mahoniehouten trappaal en handgreep en met een smeedijzeren vulling van de trapleuning is vervaardigd naar een ontwerp van *Jan Beerblock*, waarvoor hij in 1783 werd betaald.

Meester-timmerman *Carel van Assche* voerde in hetzelfde jaar het houtwerk uit, maar het duurde tot in 1787 vooraleer de smeedijzeren leuning klaar was. Deze was het werk van de smid *Van Oorenbeke*. Meester-timmerman *Carron* leverde de houten handgreep. Het ambachtsbestuur liet het mooie smeedwerk vergulden door de edelsmid *Jacobus Ponchau*. Tenslotte zorgde *Joannes van Sassenbrouck* in 1788 voor een passend pleisterplafond in dit trappenhuis en kocht men bij een zekere *Latem* een lantaarn aan.

Het maken van deze sierlijke Lodewijk XVI-trap was een dure onderneming : 35 p. gr. voor de eigenlijke constructie, 68 p. gr. voor de smeedijzeren leuning, 29-9-2 p. gr. voor het vergulden, 20-19-8 p. gr. voor de handgreep. Het werk van Jan van Sassenbrouck kostte 9-19-2 p. gr. en de lantaarn slechts 1-3-4 p. gr. Voor het maken van het reeds vermelde model en voor nog bijkomend schilderwerk van de (nu verdwenen) lambrizering van het trappenhuis en het (niet in situ bewaarde) schilderstuk boven de schouw ontving Jan Beerblock samen 71-2-11 p. gr. In totaal kostte dit 237-16-1 p. gr.

De ambachtskamer van de kleermakers en de bijhorende trap illustreren het streven naar een zekere burgerlijke grandeur binnen de ambachtsbesturen op het einde van het Ancien Régime. De kleermakers hebben niet lang genoten van dit interieur. In 1795 werden de ambachten ingevolge de Wet Le Chapelier afgeschaft. In het begin van de 19de eeuw, tot in 1832, deed deze ruimte dienst als tempel van de vrijmetselaarsloge „La Réunion des Amis du Nord”. Het huis was toen eigendom van Charles Antoine Doudan (1773-1857), spilfiguur van deze loge. Sinds 1985 is de ambachtskamer ingericht als salon van het hotel die Swaene.

17

Sterstraat, tuinhuis A. van de Vlier

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u.

Op het einde van de tuin van het woonhuis Gouden Handstraat 3 bevindt zich een laat-18de-eeuws tuinhuis. Op de Open Monumentendag is de tuin toegankelijk vanuit het poortje in de Sterstraat, zodat men de volledige gevel van dit gebouwtje kan bekijken.

Het tuinpaviljoen bestaat uit overwelfde kelders, een verhoogde begane grond, die slechts één ruimte beslaat (ca. 4 op 5,50 m) en een zolder onder een semi-mansardekap. De okergeel beschilderde bakstenen lijstgevel kan tot en met kroonlijst ingeschreven worden in een perfect vierkant van 20 op 20 voet (of 5,50 op 5,50 m). Een arduinen bordestrap leidt naar de vleugeldeur, geflankeerd door twee rechthoekige vensters, met 19de-eeuwse ramen met roedenverdelingen. In de as van de middendeur wordt het voordakvlak in de vorm van een mansardedak en afgedekt met grijsblauwe gegolfde pannen – doorbroken door een vierkante kapel, bekroond door een driehoekig fronton. Het geheel getuigt van een sobere interpretatie van het classicisme.

Het interieur is zeer eenvoudig : pleisterwanden met lijstwerk en een bevloering met rode en zwarte tegels. Een steentje in het keldergewelf vermeldt dat dit tuinpaviljoen gebouwd werd in 1789 door A. van de Vlier. Dit tuinpaviljoen wordt momenteel gerestaureerd met stadstoelage.

Witte Leertouwersstraat 1-1bis, huis d'Hanins de Moerkerke

Openingsuren doorlopend van 10u tot 20u.

De Coupure in Brugge werd gegraven tussen april 1751 en begin januari 1753. Hiermee beoogde men een gemakkelijke verbinding van de kanalen tussen Brugge-Gent en Brugge-Oostende.

Om de Coupure te realiseren moesten veertien huizen en enkele gebouwen van het Predikherenklooster met de grond gelijk gemaakt worden. Ook de kloostertuin werd gedeeltelijk ingepalmd.

De Coupure werd door de binnenscheepvaart druk gebruikt vanaf de officiële ingebruikname op 26 oktober 1753 tot in het midden van de 19de eeuw, toen het sas van de Dampoort werd gerealiseerd. Dit herenhuis, dat uitgaat op de Coupure, werd gebouwd door Pierre Jacques d'Hanins de Moerkerke (1747-1806). Hij was eerst gehuwd met Claire Diercx in 1771 en na haar overlijden in 1778 met Anne Isabelle Willays (1750-1835). Het monogram in het fronton aan de kant van de Predikherenstraat gevormd door de dooreengevlochten letters C, D en M verwijst wellicht naar het echtpaar Claire Diercx en Pierre Jacques d'Hanins de Moerkerke. Het is niet duidelijk of dit ornament bij of na de bouw werd aangebracht. Het bas-reliëf in het fronton aan de andere zijde verwijst naar de welvaart door de koopvaardij.

Op basis van de architecturale vormtaal mag de bouw van dit groots opgevatte herenhuis gesitueerd worden in de jaren 1765-1775.

Het pand bestaat uit een vleugel van twee bouwlagen, van de Witte Leertouwersstraat tot aan de Coupure, waarop aan de tuinzijde één en aan de oorspronkelijke straatgevel twee vleugels van eveneens twee bouwlagen aansluiten.

Van de gevel gericht naar de Predikherenstraat zijn de drie centrale travéeën als risaliet uitgewerkt en bekroond door een driehoekig fronton, waarvan het veld versierd is met beeldhouwwerk: twee engeltjes dragen een cartouche met monogram.

De ingangsdour met bordes en sierlijk waaiervormig bovenlicht heeft een blauwe hardstenen omlijsting. Het daarbovenliggend venster is afgewerkt met een smeedijzeren balkonhek op beeldhouwde consoles in rococo-stijl. De verzorgde ramen hebben grote roedenverdelingen. De vroegere tuingevel heeft nagenoeg een identiek uitzicht. De huidige vleugel aan de Witte Leertouwersstraat heeft

veel wijzigingen ondergaan. De kleine gevel aan de Coupure bleef ongewijzigd. Aan die zijde valt vooral de erker op.

In 1869 werden aan de kant van de Predikherenstraat twee huizen met trapgevels gesloopt om een voorkeer te creëren naar het neoclassicistische ontwerp (dat enigszins doet denken aan de voorkeer van de zetel van de Generale Bank in de Vlamingsstraat) van Georges Hano. De toegangsgebouwen waren één travée breed en anderhalve bouwlaag hoog, afgewerkt met een balustrade. De erekeer was afgesloten met een smeedijzeren neo-rococohek (nu opgesteld aan de toegang van de hof Sebrecchts in de Beenhoudersstraat, zie nr. 1). De ingreep van 1869 benadrukte het majestueuze karakter van de 18de-eeuwse herenwoning. In 1937 werd de toegang en de erekeer opnieuw verkocht en verkaveld. Er zijn op die plaats twee huizen gebouwd naar het ontwerp van architect Daan Gevaert.

Op de Open Monumentendag kan men het herenhuis bezoeken via de ingang aan de Witte Leertouwersstraat. De koetspoort en de trapzaal zijn duidelijk 19de-eeuws en dateren van de ingreep van 1869 in opdracht van de familie Jean van Zuylen van Nyevelt.

Via de trapzaal komt men in de gang die langs de hoofdgevel loopt en waarop drie rijke salons aansluiten, aangelegd in enfilade. Veel van de decoratieve elementen zijn weliswaar 19de-eeuws toen het huis in opdracht van de toenmalige eigenaars aan de smaak van de tijd werd aangepast. Het meest opmerkelijke salon is in Second-Empire stijl met een merkwaardige parketvloer.

De bevolkingsregisters vermelden dat in 1809 Anne Willays, de weduwe van Pierre d'Hanins hier woonde, samen met haar broer Donaas, twee kinderen, zes dienstmeiden en een dienstknecht. De weduwe van Pierre d'Hanins bleef tot aan haar overlijden in 1837 hier resideren, haar ongehuwde dochter Minette (of Marie-Anne) eveneens tot aan haar overlijden in 1845. Haar zoon Julien, die in 1811 huwde met Colette van Outryve d'Ydewalle en reeds een jaar later, na de geboorte van een zoon Jules Louis, weduwnaar werd en in 1832 zijn zoon verloor, kwam in 1834 dit herenhuis betrekken. Steeds was er een groot aantal dienstboden om deze ruime woonstede te onderhouden.

Julien d'Hanins stierf in 1855 en het huis werd gedurende anderhalf jaar bewoond door plafonneerder Franciscus Willems, samen met zijn vrouw Marie Vanhuffel en hun vier kinderen. Waarschijnlijk werden de interieurs in die periode aan de nieuwe mode aangepast. Nadien werd dit herenhuis bewoond door Jean Jacques van Zuylen van Nyevelt, gehuwd met Marie d'Hanins de Moerkerke (dochter van Honoré d'Hanins, de jongste zoon van Anne Willays), samen met vier kinderen en vijf dienstboden. Jean-Jacques was gemeenteraadslid in Brugge en werd in

1855 tot baron geadeld. Hij overleed in 1875. Voor zijn dood schonk hij het eigendom aan zijn dochter Marie Anne, gehuwd met Ferdinand de Steurs. Laatsgenoemden verkopen het pand in 1876 aan Franciscus Ganshof (van der Meersch), die het tot in 1818 in eigendom hield en het op zijn beurt verkocht aan Jean de Brouwer. Toen werd er de zetel van de *Société Centrale Gaz et Electricité* ingericht. In 1919 werd het hoekhuis van de Predikherenstraat met de Coupure verbouwd in neo-Brugse stijl en werden de gevels aan de Witte Leertouwersstraat verhoogd. In 1937 verwierf notaris Proot het gehele complex. Hij verkavelde het eigendom in verschillende woonentiteiten en liet de erekoer bebouwen.

Voor enkele jaren is het 18de-eeuwse huis d'Hanins de Moerkerke verkocht aan een bouwpromotor die het wil restaureren en omvormen tot woongelegenheden.

Het pand is als monument beschermd bij K.B. van 15 september 1982.

19

Witte Leertouwersstraat 46-48, huis Standaert

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u.

Dit complexe huis bestaat uit langshuizen aan de straatzijde uit de 16de en 17de eeuw en een dwarsvleugel aan de tuinzijde uit het midden van de 18de eeuw.

Naar aanleiding van de Open Monumentendag zal de firma Standaert, een steenhouwersbedrijf gespecialiseerd in schouwen en interieurkunst, u ook de kans bieden de ateliers te bezoeken. Het atelier en de tentoonstellingsruimten bevinden zich in het voorgebouw.

De tuinvleugel, dwars op het voorgebouw, telt twee bouwlagen en is afgedekt met een zadeldak. De zuidoostgevel, die men vanuit de tuin kan bewonderen, is acht traveeën breed en symmetrisch ingedeeld door een midden- en twee zijrisalieten telkens over één travee.

Horizontaal wordt de bepleisterde gevel geritmeerd door een doorlopende waterlijst tussen begane grond en verdieping en het lijstwerk onder de kroonlijst. Enkele rechthoekige vensters hebben nog 18de-eeuwse ramen met kleine roedenverdelingen.

De spiegels tussen de vensters zorgen samen met het doorlopende lijstwerk en de risalieten voor een verijnd licht- en schaduwspel.

In de as van de risalieten bevinden zich drie eenvoudige dakkapellen. Het centrale balkonvenster had oorspronkelijk een smeedijzeren hek in rococostijl dat in het begin van

onze eeuw „verhuisde” naar het Fraey-huis aan het Minnewater (gesloopt in de jaren zestig).

Onze aandacht gaat vooral naar het kleine salon in de 18de-eeuwse tuinvleugel.

Dit ronde salonnetje, waarin een houten schouw en drie deuren harmonieus ingewerkt zijn in de wandversieringen in stucwerk, heeft een rijke symbolische decoratie. Van links naar rechts zijn de vier elementen uitgebeeld: vuur (kanon), water (dolfijn), lucht (arend) en land (leeuw). Daarnaast zien we de liefdesymbolen (duiven, pijlenkokers en vlammen). Het rocailllemotief, typisch voor Lodewijk XV-stijl, komt veelvuldig voor.

In de nis tegenover de rondboogvormige ingangsdeur is het stucwerk opgesmukt met lisbladeren (vergelijkbaar met de decoratie in het tuinpaviljoen de Halleux aan de Oude Burg, zie nr. 11).

De kleine haard is met kleine blauwe bakstenen bekleed. Men kan zich goed inbeelden dat in dit salonnetje de 18de-eeuwse bewoners op vaste tijdstippen hun koffie kwamen nuttigen in alle rust en intimiteit.

Uit archiefteksten weten we onder andere dat het pand in 1630 in bezit was van Olivier de Wree (beter bekend onder de Latijnse naam Vredius) en 1682 van de familie de Gheldere-Cobryse. In 1708 werd het eigendom door Marie de Gheldere verkocht aan Jan Baptist de Weert. In de tweede helft van de 18de eeuw was het complex in handen van Jean Jacques de Stoop (1781), gehuwd met Anna Willems.

De bouwheer van de 18de-eeuwse tuinvleugel is niet met zekerheid gekend.

De bevolkingsregisters leren ons dat het pand in 1792 bewoond was door Louis Caimo, zijn vrouw Constance Cobryse, zijn kinderen Jean en Constance en vier dienstboden. In 1830 woonde hier de familie Bogaert-Hanot (aannemer), in 1838 de Franse familie Famechon-Fermont (handelaar) uit Frankrijk en in 1843 de familie de Breyne-de Winter (handelaar). De Breyne ging echter in falen en het huis werd in 1848 overgenomen door aannemer Felix Lem, gehuwd met Marie Baeteman.

Dit gegeven is interessant daar het wapenschild van de familie Lem voorkomt boven de grote Tudorboogpoort aan de straatzijde, samen met dat van de familie Nieuwenhove, Maarten Lem, gehuwd met Adriana van Nieuwenhove, was in de 15de eeuw burgemeester van Brugge. Die gevelsteen heeft menigeen op een dwaalspoor gebracht over de bouwheer of 15de-eeuwse bewoner. De wapenschilden werden naar alle waarschijnlijkheid door aannemer Felix Lem geplaatst na 1848.

Verder weten we dat het complex van 1900 tot 1913 bewoond werd door de Engelse beeldhouwer Sir Alfred Gilbert (1754-1934). Hij had Brugge gekozen als vrijwillig ballingsoord na een conflict voor het nu zo beroemde beeld van Eros op het monument op Picadilly Circus in London. Sir Gilbert had een gedeelte van het huis als atelier ingericht.

Zwarte Leertouwersstraat 22-26, godshuizen van het ambacht van de bakkers de zgn. bakkersrente

Openingsuren van 10u tot 12u en van 14u tot 18u.

De zgn. bakkersrente is het tweede 18de-eeuwse godshuiscomplex dat op de Open Monumentendag kan bezocht worden.

In tegenstelling tot het Godshuis de Vos (1713), opgetrokken in een traditionele godshuisstijl, werd de bakkersrente in een „eigentijdse“ classicistische stijl verwezenlijkt.

Hendrik Pulinx junior (1724-1787) kreeg in 1774 van het ambachtsbestuur van de bakkers de opdracht om een nieuw godshuis te bouwen. De ontwerptekeningen van zowel de voorgevel als de plattegrond bleven bewaard (Stadsarchief Brugge, Plannen van oude huizen, nr. 190).

De voorgevel is een bepleisterde lijstgevel van twee bouwlagen en negen traveeën. De drie ingangsdeuren worden geflankeerd door telkens twee vensters. Het middenrisaliet (drie traveeën breed) wordt beklemtoond door vlakke pilasters. De muurdammen en de borstweringen zijn verlevendigd door spiegels. Het hoekpand hoorde oorspronkelijk ook toe aan het ambacht van de bakkers en verbond het godshuis met de verdwenen kapel in de Kruitenbergstraat. Dit hoekhuis is beschermd als monument, het godshuis (nog) niet.

De bakkersrente telde twaalf woongelegenheden : vier kamers per woonblok, telkens uitgevend op gemeenschappelijke gangen.

Iedere woongelegheden telt twee kamers van 4,20 op 3,50 m. Deze kamers worden telkens verlicht door een rechthoekig venster met nog de oorspronkelijke 18de-eeuwse schuiframen met kleine roedenverdelingen.

De ruimte-indeling is nog authentiek.

De decoratie, onder andere van de houten schouwmantels, is uiterst sober. In de scheidingsmuur tussen de kamers is de alkoof ingewerkt. Uitzonderlijk bleef deze indeling twee eeuwen lang bewaard.

De eigenaar, het O.C.M.W., liet onlangs restauratieplannen opmaken. Er worden acht ruimere woongelegenheden voorzien (vier per niveau). De authentieke elementen worden zoveel als mogelijk bewaard en gerestaureerd. Grote aanpassingen zijn onvermijdelijke om de woonkwaliteit te verhogen.

Bouwkundige termen

Boheems gewelf :

bolvormig gewelf, in horizontale lagen gemetseld

Calefactorium :

verwarmde zaal in een klooster

Cannelure (gecanneloord) :

groef op zuil of pilaster

Composiete orde :

menging van Corinthische en Ionische orde, waarbij de kapitelen van zuilen of pilasters versierd zijn met acanthusbladeren, Ionische voluten en een eierlijst

Corinthisch :

derde klassieke orde, waarbij de kapitelen van zuilen of pilasters versierd zijn met acanthusbladeren

Dorisch :

eerste klassieke orde, waarbij de kapitelen van zuilen of pilasters eenvoudig zijn.

Entablement :

klassiek hoofdstel bestaande uit architraaf, fries en kroonlijst, als bekroning van bvb. een gevel

Ionisch :

tweede klassieke orde, waarvan de kapitelen van zuilen of pilasters versierd zijn met voluten

Kolossale orde :

klassieke gevelordonnantie waarbij de zuilen of pilasters over meer dan één verdieping doorlopen

Pilaster :

uitspringende muurpijler, volgens de klassieke orde voorzien van voetsuk, schacht en kapiteel

Risaliel :

vooruitspringend deel van een gevel

Rocaille :

schelpachtig sierelement, toegepast in de rococo- of Lodewijk XV-stijl

Scheiboog :

boog, gevat tussen zuilen of pijlers, tussen midden- en zijbeuk van een kerk

Schouwboezem :

gedeelte van een schouw boven de schouwmantel; in de 18de eeuw meestal met stucwerk opgesmukt en bovenaan overgaand in het plafondlijstwerk

Schouwmantel :

houten of natuurstenen afwerking rond de opening van de stookplaats, bestaande uit een dekplaat en twee zijwangen

Spiegel :

een weinig verdiept veld in een gevelvlak of muurdam

Stuc :

versiering in pleisterkalk, waarbij het lijstwerk met profielen is getrokken en de ornamenten manueel met de spatel zijn gemodelleerd

Travee :

gevelindeling gevormd door in elkaars as liggende deuren en vensters

Voor verdere lectuur

BEERNAERT, B. e.a., *De Brugse gevelgids*, Brugge, 1982

COPPIETERS, R., *Journal d'événements divers et remarquables (1767-1797)*, Brugge, 1907

DE JAEGERE, T., *De bouwgeschiedenis van de Duinenabdij te Brugge*, in : DENAUX, A. en VANDEN BERGHE, E. (red.), *De Duinenabdij en het Grootseminarie te Brugge. Bewoners/ Gebouwen/ Kunstpatrimonium*, Tielt-Weesp, 1984

DEVLIEGHER, L., *De huizen te Brugge, Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen*, dl. 2-3, Tielt-Amsterdam, 1975

DEVLIEGHER, L., *Het huis de Caese van het Brugse Vrije*, in : *Biekorf*, 1989, p. 61-68

DUYCK, R., *Het Ambachtshuis van de Scheppers in Brugge*, in : *Brugge die Scone*, maart 1990, p. 8-9

ESTHER, J.P., *De Paribas en de Gulden Snede*, in : *Brugge die Scone*, juni 1990, p. 7

JASQUIN, H. (red.), *Het culturele leven in onze provincies (Oostenrijkse Nederlanden, prinsbisdom Luik en hertogdom Bouillon) in de 18de eeuw*, Brussel, Gemeentekrediet van België, 1983

MOREAUX, P., *La statistique industrielle dans les Pays-Bas autrichiens à l'époque de Marie-Thérèse. Documents et cartes*, Brussel, 1974

VAN BELLE, J.-L., *Dictionnaire des signes lapidaires. Belgique et Nord de la France*, s.l., 1984

VANDEN BERGHE, Y., *De sociale en politieke reacties van de Brugse volksmassa op het einde van het ancien régime (1770-1794)*, in : *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 3 (1972), p. 141-148

VANDEN BERGHE, Y., *Jacobijnen en traditionalisten. De reacties van de Bruggelingen in de Revolutietijd (1780-1794)*, *Pro Civitate*, nr. 32, Brussel, 1972, 2 dl.

VAN HOUTTE, J.A., *De geschiedenis van Brugge*, Tielt-Bussem, 1972

VERMEERSCH, V., *Brugge Duizend jaar kunst van Karolingisch tot neogotisch 875-1875*, Antwerpen, 1981

Tentoonstellingscatalogus *Drie Vlaamse meesters van de XVIIIe eeuw*, Brugge, 1965

Tentoonstellingscatalogus *100 jaar Gilliodts. Academische zitting ter herdenking van de voormalige stadsarchivaris Louis Gilliodts-van Severen (1827-1915)*, Brugge, 1980

Praktische wenken

Op deze derde Open Monumentendag maakt de individuele bezoeker zelf een keuze uit de twintig opengestelde gebouwen. Ieder speciaal toegankelijk monument is bevestigd met de Europese Monumentenvlag en aldus herkenbaar. Op het in de brochure opgenomen stadsplannetje zijn de opengestelde 18de-eeuwse gebouwen aangeduid.

1. Centraal Informatiepunt

Allerlei informatie over de Open Monumentendag in Brugge kan verkregen worden op :

- * De Dienst voor Monumentenzorg en Stadsvernieuwing, Oostmeers 17, 8000 Brugge (vóór 15 september) tel. 050/44.85.82
- * De Dienst voor Toerisme op de Burg (op 15 september) van 9u45 tot 18u op de speciale info-stand, tel. 050/44.86.13

2. Begeleiding

In verschillende monumenten wordt ter plaatse uitleg verstrekt : Steenhoudersdijk 3, de ambachtskamer van de kleermakers; Nieuwe Gentweg 53; de pakhuizen aan de Komvest en de kerk van het Engels Klooster in de Carmersstraat.

Toelichting wordt er verstrekt door medewerkers van de Dienst voor Monumentenzorg en Stadsvernieuwing, het Stadsarchief en de Kulturele Kring Sint-Anna.

De openingsuren zijn per gebouw vermeld. De meeste gebouwen zijn over de middag niet toegankelijk.

3. Muzikale animatie

In het trappenhuis van het muziekconservatorium, Sint-Jakobsstraat 23, zal het Europees Vocaal Ensemble & The European Chambersingers m.m.v. het conservatoriumkoor kanons uitvoeren van W.A. Mozart. Het koor staat o.l.v. Lucas De Lil.

Opvoeringen om 14u en 15u (telkens ca. 25 min.).

4. Tentoonstelling

In het hotel d'Hanins de Moerkerke, Witte Leertouwersstraat 1, gaat een speciale tentoonstelling door „Het beeldend domein d'Hanins de Moerkerke... vandaag”.

5. Busvervoer - Monumentenbus

De N.M.V.B. (De Lijn) legt speciale bussen in die om het uur een parcours volgen, vertrekkend vanaf het station :

De volgende stopplaatsen zijn voorzien :

Brugge Station	10.00
Brugge 't Zand	10.02
Brugge St.-Salvator	10.04
Brugge Markt	10.06
Brugge J. Van Eyckplaats	10.08
Brugge Carmersbrug	10.10
Brugge Groot Seminarie	10.12

Brugge Komvest	10.15
Brugge 't Zand	10.17
Brugge Tillegembos Kapel	10.30
Kasteel	10.32
Brugge Station	10.43

De bus vertrekt om het uur.

De laatste bus vertrekt om 18.00u.

Een ticket kost 20 fr.

Deze speciale bussen bieden de mogelijkheid enkele Brugse monumenten opengesteld door het Provinciebestuur van West-Vlaanderen te bezoeken, met name : de Sint-Salvatorskathedraal, het Provinciaal Hof, de schouw van het Brugse Vrije (Burg), het Bisschoppelijk Seminarie en het kasteel van Tillegem. Informatie over deze monumenten is ter plaatse beschikbaar. Ook gidsen zorgen er voor begeleiding.

Op initiatief van de Regie der gebouwen is eveneens de 18de-eeuwse Brunokapel van het Kartuizerklooster (nu assisenzaal van het Gerechtsgebouw) in de Langestraat opengesteld (ingang via Kazernevest).

Deze wandelgids is samengesteld door de Stad Brugge,
Dienst voor Monumentenzorg en Stadsvernieuwing
(Brigitte Beernaert en Jean-Pierre Esther).

Verantwoordelijke uitgever : E. De Meyer, Stadssecretaris.